

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

Қўлёзма ҳуқуқида

УДК: 355.23.

МАХМУДОВ СОДИР ЮСУФАЛИЕВИЧ

**Ўқувчи ёшларни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг
йўналишлари ва тамойиллари.**

5А 111501 - Чақириққача ҳарбий таълим мутахассислиги
бўйича магистр академик даражасини олиш учун ёзилган

диссертация

Илмий раҳбар:
Ш.Абдурахмонов

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3
I-БОБ. ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МАФКУРАВИЙ ВА УСЛУБИЙ-МЕТОДОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ	7
1. Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси, ёшларни ватан химоясига тайёрлаш тизимининг муҳим омили сифатида.....	7
2. Ўрта махсус ўқув юртларида ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мақсади, мазмуни ва вазифалари, уларнинг бугунги кундаги аҳамияти.....	17
1-боб бўйича хулосалар	
II-БОБ. ТАЛАБА ЁШЛАРДА ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МУММОЛАРИ ВА ЙЎНАЛИШЛАРИ	32
1. Ўрта махсус ўқув юртларида оммавий муҳофаа ишларини ташкиллаш ва ўтказишнинг методологик хусусиятлари.....	32
2. Кеча ва учрашувлар ҳамда назарий конференцияларнинг ёшлар ватанпарварлик тарбиясида тутган ўрни	46
3. Ўқувчиларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида бадиий адабиёт, кино, театр ва тасвирий санъатнинг аҳамияти.....	62
4. Ҳарбий спорт байрамларини ташкиллашнинг ўзига ҳос хусусиятлари, ҳамда уни ўтказишда эътиборга олинishi лозим бўлган омиллар.....	71
2-боб бўйича хулосалар	
III. БОБ. ТАДҚИҚОТ СИНОВ НАТИЖАЛАРИ	
1. Талабаларда ватанпарварлик руҳини шакллантиришнинг миқдор ва сифат ўзгаришлари.....	81
3 боб бўйича хулосалар	
ХУЛОСАЛАР	87
АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	91
ИЛОВАЛАР	93

Кириш

Ёшлар ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг назарияси ва амалиётини ўзлаштириш, уларни ҳарбий хизматга, ўз Ватани - Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилишдаги бурчларини бажаришга ҳар томонлама тайёрлаш - ўқув юртлари педагогик жамоаларининг муҳим вазифаларидан биридир. Шу ўринда, Президентимиз И.А.Каримовни қуйидаги сўзларини таъкидлаб ўтиш мақсадга мувофиқдир: «Одамларимиз, жамиятимиз мафкурасида Ватан, юрт ғояси устивор бўлмоғи керак. Миллий ғурур, миллий ифтихор ҳар қандай ишимизнинг пойдевори бўлмоғи керак».¹

Бу муқаддас ғоялар, миллати ва эътиқодидан қатъий назар, шу юртда, шу заминда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир фуқаронинг ҳаётига, онгига сингмоғи, ҳар биримиз учун энг катта таянчга, энг катта ишончга, борингки, ҳақиқий иймонга айланиши керак».

Истиқлолни ҳимоялаш, уни қадрлаш, улуғлаш ва унга хизмат қилиш миллий онгимизга, ақидамизга айлансагина, бизни танлаган йўлимиздан ҳеч қандай куч қайтаролмайди, қаддимизни буколмайди.

Бу буюк ғоялар ҳар биримизни қонимизга, қалбимизга сингиб, келажак авлодларга муқаддас бойлик - муқаддас мерос бўлиб ўтиши керак.

Президентимизнинг ушбу сўзлари бизларга «Ватанпарварлик» сўзи қандай мазмунга, моҳиятга эга эканлигини, «Ватанпарвар» қандай бўлиши кераклигини тўла-тўқис очиб беради.

Биз «Ватанпарвар», «Миллатсевар» деган сўзларни эшитганимизда беихтиёр кўз олдимизда буюк аجدодларимиз соҳибқирон Амир Темур, Широқ, Тўмарис, Алпомиш, Жалолиддин Мангуберди ва Намозботир қиёфалари гавдаланади.

Яқин ўтмишимиздан, шўролар ҳукумати вақтида яшаб ўтган миллатимизнинг асил ўғлонлари Усмон Носир, Фитрат, Чўлпон ва бошқа

¹ И.А.Каримов. “Ўзбекистон XXI-асрга интилмоқда”. 127-бет.

буюк сиймолар олдида бош эгамиз. Уларнинг ватанпарварлиги, жасурлиги, ўзбек халқининг ёрқин келажиги учун жонларини фидо этганликлари, уларни миллат равақи учун яшаб, курашиб ўтган ҳаётлари бизлар учун бир ҳаёт мактаби- ватанпарварлик мактаби бўлиб қолади.

Президентимиз И. Каримов айтиб ўтганларидек, ҳар бир авлод эл-юртининг тарихини ва обрўини, ўзининг фарзандлик муҳаббати ва эътиқоди, садоқати ва бунёдкорлиги, матонати ва мардлиги билан барпо этади.²

Бизнинг бугунги энг буюк вазифамиз ва муқаддас бурчимиз Ўзбекистон тарихидан ўзимизга муносиб саҳифа очиш ва уни авлодларимиз учун ибрат бўладиган олийжаноб ва савобли ишлар билан тўлдиришдир.

Мана шу сўзлар, буюк мақсадлардан келиб чиққан ҳолда бизлар ҳам ўз олдимизга асосий вазифаларни белгилаб олишимиз керак. Бизларни асосий вазифамиз -мана шу мустақил Ватанни жон-жонидан севувчи, унинг равақи ва озодлиги, халқи учун жасоратга, керак бўлса жонини фидо этишга тайёр бўлган, элим деб, юртим деб ёниб яшайдиган мард ўғлонларни, ўзбек ватанпарварларини тарбиялаб вояга етказишдир.

Бу тарбия, албатта умумий тарбияни, яъни, ахлоқий, маънавий, меҳнат, эстетик, жисмоний турлари билан узвий боғлиқликда олиб борилиши керак.

Юқорида айтиб ўтилган тарбия турлари орасида ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси муҳим ўрин эгаллайди. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ёшларни Она-Ватанга, унинг шонли тарихига, тинчликпарвар ва бунёдкор халқига садоқат ва муҳаббат руҳида тарбиялаши керак.

Чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик машғулотларида, ҳарбий-ватанпарварлик ва оммавий муҳофаа тадбирларида ўқувчи ёшлар Қуролли Кучлардаги бўлажак хизматлари ва Ватанимиз ҳимояси учун

² И.А.Каримов “Тарихий хотирасиз келажак йўқ” асаридан.

зарур бўлган билимлар, кўникмалар ва малакаларни ўзлаштирадилар. Улар бу машғулотлар ва тадбирлар давомида ҳарбий иш ва хизмат асосларидан дастлабки маълумотларни оладилар. Ёшлар Қуролли Кучларимиз тарихини, унинг бугунги кундаги Ватанимиз мустақиллигини ҳимоя қилишдаги фаолияти, Қуролли Кучлар турлари ва уларни вазифалари, Қуролли Кучлардаги хизмат қилиш тартиблари ва бошқа кўп зарур бўлган билимларни чуқур ўрганадилар.

Шундай қилиб, чакирувга қадар бошланғич тайёргарлик машғулотлари ва оммавий муҳофаа тадбирлари ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларни Ватан ҳимоясига тайёрлаш дастурининг асосий ўзагини ташкил этади.

Тадқиқот мавзусининг долзарблиги.

Ҳозирги вақтда ўқув юртларининг ЧҚБТ раҳбарлари фаолияти билан танишиб чиқилганда, аксарият ЧҚБТ раҳбарлари, ҳарбий ватанпарварлик тарбияси бўйича тадбирларни ташкиллаш ва ўтказишда зарур бўладиган ҳужжатлар, уларни юритиш, машғулотларни режалаштириш тартиби, ҳозирги кунда машғулотларда фойдаланиш мумкин бўлган ўқитишнинг янги шакл ва услубларидан самарали фойдаланиш йўл-йўриқлари, ҳамда анъанавий таълим методларининг зарур деб ҳисобланган турларини сақлаб қолиш ва уларни янги элементлар билан бойитиш масалаларида қийинчилик ва тушунмовчиликларга дуч келаётганлари маълум бўлмоқда. Шу каби муаммоларни ёритиб беришга бўлган ҳаракат, тадқиқотнинг долзарблигини белгилайди.

Тадқиқот объекти ва предмети.

Ўрта махсус касб ҳунар-коллежлари ва академик лицейлар, ҳамда ўрта умумтаълим мактабларида талаба ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг мафкуравий ва услубий-методологик хусусиятлари.

Тадқиқотнинг мақсад ва вазифаси.

ЧҚБТ раҳбарлари ва ўқитувчилари учун методик ёрдам кўрсата оладиган маълумотга эга бўлиш ва ўқитишнинг замонавий

технологияларини бевосита машғулотларда қўллай олишни йўлга қўйишга кўмаклашиш.

Тадқиқотнинг асосий масалалари ва фаразлари.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг самарадорлигига эришишда машғулотларни тўғри ва илмий асосда ташкил этиш, ҳамда уни мақсадга мувофиқ режалаштиришни йўлга қўйиш, қолаверса ЧҚБТ раҳбарлари ва ўқитувчилари учун методик ёрдам кўрсата оладиган маълумотга эга бўлиш ва ўқитишнинг замонавий технологияларини бевосита машғулотларда қўллай олишни йўлга қўйишга кўмаклашиш.

Мавзу бўйича қисқача адабиётлар таҳлили.

Мавзу билан ишлаш давомида қуйидаги адабиётлар ва материаллардан фойдаланилди.

- ҳуқуқий-норматив ҳужжатлар;
- асосий ва қўшимча адабиётлар, услубий қўлланмалар, тавсиялар;
- архив маълумотлари;
- даврий матбуот материаллари;
- интернет материаллари.

Тадқиқотда қўлланилган методлар.

Тарихий, фалсафий, маънавий, психологик, педагогик адабиётларни илмий-назарий жиҳатдан ўрганиш ва таҳлил қилиш, меъёрий ҳужжатлар, кўрсатмалар, дастур ва ўқув қўлланмаларни ўрганиш, педагогик таҳлил, сўровнома, суҳбат, тажриба – синов ишлари, математик-статистик таҳлил асосида натижаларни умумлаштириш.

Тадқиқотнинг амалий аҳамияти.

Ватанимиз мустақиллиги ва унинг чегараларини дахилсизлигини юксак даражада таъминлай оладиган ёш авлодни тарбиялашда, ЧҚБТ ва ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ишларини аҳамияти ва ролини ошириш, ўқув фанининг ташкилланиши ва режалаштиришда ЧҚБТ раҳбарларига методик ёрдам кўрсатиш ишларига ҳисса қўшиш, тадқиқотнинг амалий аҳамиятини белгилаб беради.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги.

Ўқув муассасаларида ЧҚБТ фанини ташкиллаш ва режалаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари мавзуси Фарғона давлат университети ҳарбий кафедраси катта ўқитувчилари А.Акбаров, Ш.Тилаваолдиев, Ҳ.Рахмобердиев, Низомий номидаги ТДПУ ҳарбий кафедрасининг катта ўқитувчиси А.Ю.Сотволдиевлар томонидан ўрганилган. Бироқ мавзу муаллифларнинг умумий ҳажмда бажарган ишларининг таркибий қисмига мансуб бўлиб, айнан ушбу мавзуда алоҳида тадқиқотишлари олиб боллмаган.

Диссертация таркибининг қисқача таркиби.

Диссертация кириш, асосий қисмда учта боб, еттита параграф, хулосалар, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан ташкил топган.

I-БОБ. ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МАФКУРАВИЙ ВА УСЛУБИЙ-МЕТОДОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

I.1§.Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси, ёшларни ватан химоясига тайёрлаш тизимининг муҳим омили сифатида

Ёшлар ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг назарияси ва амалиётини ўзлаштириш, уларни ҳарбий хизматга, ўз Ватани - Ўзбекистон Республикасини химоя қилишдаги бурчларини бажаришга ҳар томонлама тайёрлаш - ўқув юртлари педагогик жамоаларининг муҳим вазифаларидан биридир.

Бу вазифани муваффақиятли равишда ечиш учун «Чақириққача қадар бошланғич тайёргарлик» мутахассислиги бўйича таълим олаётган талабаларга, «Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси асослари» фани яқиндан ёрдам беради.

«Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси асослари» фанини ўрганиш предмети бўлиб, ёшлар ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг услубий ва мафкуравий-назарий асослари, ўқув юртидаги ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг системаси, ўқувчи ёшларни Қуролли Кучлар хизматида, Ватан химоясига ахлоқий-сиёсий, психологик, ҳарбий-техник ва жисмоний тайёрлашни ташкиллаш, унинг мазмуни, шакл ва услублари бўлиб ҳисобланади.

«Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси асослари» нинг асосий вазифалари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

биринчидан, олий ўқув юртида ўқитилаётган бошқа фанлар билан узвий бирликда, талабаларни миллий ва байналминал руҳида тарбиялаш, уларни Ватан химоясига доимо қўлда қурол билан шай бўлишларини таъминлаш;

иккинчидан, талабаларда фаол онгли, меҳнатсевар, Ватан учун жасоратга ва қахрамонликка тайёр ёш авлодни тарбиялай оладиган педагог ўқитувчи хислатларини ривожлантириш;

учинчидан, талабаларни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини назарий-амалий билимлари билан қуроллантириш, уларда умумий ўрта махсус касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларида чақириқча ҳарбий таълим ўқитувчиси лавозимида ишлаш учун ўқув ва тарбиявий ишларни ташкиллаш ва ўтказиш, малака ва кўникмаларини шакллантириш.³

Ушбу фан бўйича талабалар курс имтиҳонини топширадилар, фаннинг асосий мазмуний саволлари давлат имтиҳонига киритилади.

Ўқиш мобайнида ҳар бир талаба мустақил равишда ҳарбий ватанпарварлик тематикасида 4-5 та маъруза ёзиши, ўрта махсус касб-ҳунар коллежларида ҳарбий таълим асослари бўйича бирор бир тўгаракка раҳбарлик ишларида қатнашиши керак.

«Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси асослари» фани бўлажак ҳарбий таълим раҳбарларига Ватан ҳимоясига тайёр бўлган муносиб ёш авлодни юқори даражада тайёрлаш учун яқиндан ёрдам беради.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ёшлар умумий тарбиясининг таркибий бир қисмидир.

«Ватан», «Ватанпарварлик» деганда биз нимани тушунамиз?

«Ватан» -бу минг йиллар мобайнида сайкалланиб, кишилар руҳига илхом берувчи, мард ўғлонларни жасоратга, керак бўлса она-замин учун жонларни фидо этишга ундовчи муқаддас бир туйғудир.

«Ватан» бу бизнинг оила, уйимиз, яшаб турган маҳалламиз, қишлоғу-шаҳримиз ва, албатта, бу – Она Ўзбекистонимиздир.

Шу ўринда, Президентимиз И.А.Каримовнинг қуйидаги сўзларни таъкидлаб ўтиш мақсадга мувофиқдир: «Одамларимиз, жамиятимиз мафқурасида Ватан, юрт ғояси устивор бўлмоғи керак. Миллий ғурур, миллий ифтихор ҳар қандай ишимизнинг пойдевори бўлмоғи керак».⁴

Бу муқаддас ғоялар, миллати ва эътиқодидан қатъий назар, шу юртда, шу заминда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир фуқаронинг ҳаётига,

³ А.Ақбаров, Ш.Тилаволдиев. “ЧЁТ ва ҳарбий ватанпарварлик тарбияси”. Услубий тавсия. 2005 йил.

⁴ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 3-сессиясида сўзлаган нутқидан.

онгига сингмоғи, ҳар биримиз учун энг катта таянчга, энг катта ишончга, борингки, ҳақиқий иймонга айланиши керак».

Истиқлолни химоялаш, уни кадрлаш, улуғлаш ва унга ғизмат қилиш миллий онгимизга, ақидамизга айлансагина, бизни танлаган йўлимиздан ҳеч қандай куч қайтаролмайди, қаддимизни буколмайди.

Бу буюк ғоялар ҳар биримиз қонимизга, қалбимизга сингиб, келажак авлодларга муқаддас бойлик - муқаддас мерос бўлиб ўтиши керак.

Президентимизнинг ушбу сўзлари бизларга «Ватанпарварлик» сўзи қандай мазмунга, моҳиятга эга эканлигини, «Ватанпарвар» қандай бўлиши кераклигини тўла-тўқис очиб беради.

Биз «Ватанпарвар», «Миллатсевар» деган сўзларни эшитганимизда беихтиёр кўз олдимизда буюк аجدодларимиз бўлмиш Широқ, Тўмарис, Алпомиш, Жалолиддин Мангуберди, Номозботир ва буюк соҳибқирон Амир Темури қиёфалари гавдаланади.

Биз ҳам улар сингари Ватан учун, ўзбек халқи учун муносиб авлод бўлишга ҳаракат қиламиз.

Яқин ўтмишимиздан, шўролар ҳукумати вақтида яшаб ўтган миллатимизнинг асил ўғлонлари Усмон Носир, Фитрат, Чўлпон ва бошқа буюк сиймолар олдида бош эгамиз. Уларнинг ватанпарварлиги, жасурлиги, ўзбек халқининг ёрқин келажаги учун жонларини фидо этганликлари, уларни миллат равақи учун яшаб, курашиб ўтган ҳаётлари биз ёш авлод учун бир ҳаёт мактаби - ватанпарварлик мактаби бўлиб қолади.

Мустақиллик, мустақил суверен давлатнинг тузилиши - бу ҳар бир халқнинг асрий орзуси - умидларининг, муқаддас мақсадларининг рўёбга чиқишидир. Ўзбекистон халқи 1991 йил 31 августда ўзининг давлат мустақиллигини эълон қилди. Дунё харитасида яна битта мустақил, тўла ҳуқуқли, суверен давлат - Ўзбекистон Республикаси пайдо бўлди. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси 1991 йил 1

сентябрни Мустақиллик куни байрами деб эълон қилди. Шу кундан бошлаб биз Ватан деган туйғуни тўла -тўқис ҳис этдик.

Халқимизнинг мустақил Ватан учун фидокорона курашлари рўёбга чиқиб, биз ўз Она Ватанимизга, тилу-динимизга эга бўлдик.

Президентимиз И.Каримов айтиб ўтганларидек, ҳар бир авлод эл юртининг тарихини ва обрўини, ўзининг фарзандлик муҳаббати ва эътиқоди, садоқати ва бунёдкорлиги, матонати ва мардлиги билан барпо этади.

Мустақил Ўзбекистоннинг куч-қудрати манбаи - халқимизнинг умуминсоний қадриятларга содиқлигидир. Халқимиз адолат, тенглик, ахил қўшничилик ва инсонпарварликнинг нозик куртакларини асрлар оша асраб-авайлаб келмоқда. Ўзбекистонни янгилашни олий мақсади ана шу анъаналарни қайта тиклаш, уларга янги мазмун белгилаш, заминимизда тинчлик ва демократия, фаровонлик, маданият, виждон эркинлиги ва ҳар бир кишини камол топтиришга эришиш учун зарур шарт-шароит яратишдир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримов ўз нутқида миллий мафкурани миллий эҳтиёж даражасига кўтариш зарурлигини таъкидлаган эди.

Миллий истиқлол мафкураси Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиш ҳақидаги сиёсий, илмий, назарий, тарихий, фалсафий, бадий ва диний қарашлар мажмуи, халқни келажакка ишонч, эътиқод руҳида тарбияловчи ғоявий қурол, барча тоифа кишиларни шу мақсад йўлида бирлаштирувчи ғоят қудратли маънавий омил ҳисобланади. Миллий истиқлол мафкурасининг асосий моҳияти қуйидагилардан иборат:

Халқимизнинг азалий анъаналарига, удумларига, руҳиятига, тилига, диний мос ғоялар асосида одамлар онгига келажакка ишонч, меҳр-муҳаббат, инсоф, сабр-тоқат, адолат, маърифат туйғуларини сингдириш;

миллий истиқлол мафкураси орқали халқимизда ўзининг қудрати ва химоясига суянган ҳолда, умуминсоний қадриятларга асосланиб, жаҳон

хамжамиятида, илғор давлатлар орасида тенг ҳуқуқли ва муносиб ўрин эгаллашга интилиш хиссини тарбиялаш;

соғлом, маънавий бой, комил авлодни шакллантириш.

Миллий истиқлол мафкурасининг негизини ватанпарварлик, эркинлик, миллий ифтихор, инсонпарварлик, байналмилаллик каби хусусиятларни ташкил этади.⁵

Президентимиз И.Каримов таъкидлаганидек, ўзимиз танлаган мустақил тараққиёт йўлида аниқ марраларни кўзлаб яшашимизда, пировард мақсадимиз бўлган озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт куриш борасидаги интилишларимизда биз учун руҳий-маънавий куч-қудрат манбаи, илмий асос, бу миллий ғоя, миллий мафкура бўлиши шарт.

Мамлакатимиз истиқлолга эришган дастлабки кунлардан бошлаб, бу масалага алоҳида эътибор берилиб келинмоқда. Миллий мафкуранинг ҳаётимиздаги ўрнини белгилаш, унинг илмий-назарий асосларини яратиш, мафкуравий тарбиявий йўналишларини ишлаб чиқиш, шу асосда жамиятимизда ижтимоий фикрни шакллантириш мақсадида амалга оширилган ишларда барча ҳабардор. Президентимиз И. Каримов миллий ғоя, миллий мафкура масалаларига доимий эътибор қаратиб, ўз асарлари ва нутқларида бу масалага алоҳида урғу бериб келган.

Давлатимиз раҳбари бу борадаги фикрларни баён этиб, авваламбор, ўзининг келажагини қурмоқчи бўлган ҳар қандай давлат ёхуд жамият, албатта ўз миллий ғоясига суяниши ва таянишини таъкидлайди.

Зеро, давлат тизими, уни бошқариш ва олиб борилаётган сиёсат аввало аниқ ва равшан ифодаланган мафкура асосига қўрилмоғи лозим. Ўз миллий ғоясига таянмаган жамият инқирозга дучор бўлиши, ўз йўлини йўқотиб қўйиши муқаррар.

Ҳар бир инсоннинг, айниқса, эндигина ҳаётга қадам қўйиб келаётган ёшларнинг онига шундай фикрларни сингдириш керакки, улар ўртага

⁵ Ш.Тилаволдиев. “Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси”. Мърузалар матни.

кўйилган мақсадларга эришиш ўзларига боғлиқ эканлигини, яъни бу нарса уларнинг собит кадам хайрат шижоатига, тўла-тўқис фидокорлигига ва чексиз меҳнатсеварлигига боғлиқ эканлигини англаб етишлари керак. Худди шу нарса давлатимиз ва халқимиз равақ топишининг асосий шартидир - дейди Президентимиз И.Каримов.

Бизнинг бугунги энг буюк вазифамиз ва муқаддас бурчимиз Ўзбекистон тарихидан ўзимизга муносиб саъиға очиш ва уни авлодларимиз учун ибрат бўладиган олийжаноб ва савобли ишлар билан тўлдиришдир.

Мана шу сўзлар буюк мақсадларда келиб чиққан ҳолда бизлар ҳам ўз олдимизга асосий вазифаларни белгилаб олишимиз керак. Бизларни, яъни бўлажак ҳарбий таълим ўқитувчиларни, асосий вазифамиз - мана шу муваққил Ватанни жон-жонидан севувчи, унинг равақи ва озодлиги, халқи учун жасоратга, керак бўлса жонини фидо этишга тайёр бўлган, элим деб, юртим деб ёниб яшайдиган мард ўғлонларни, ўзбек ватанпарварларини тарбиялаб вояга етказишдир.

Бу тарбия, албатта умумий тарбияни ахлоқий, меҳнат, эстетик, сиёсий, жисмоний турлар билан узвий боғлиқликда олиб борилиши керак.

Юқорида айтиб ўтилган тарбия турлари орасида ҳарбий ватанпарварлик тарбияси муҳим ўрин эгаллайди. Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ёшларни Она-Ватанга, унинг шонли тарихига, тинчликпарвар ва бунёдкор халқига садоқат ва муҳаббат руҳида тарбиялаш керак.

Чақириққача қадар бошланғич тайёргарлик машғулотларида, ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий муҳофаа тадбирларида ўқувчи ёшлар Қуролли Кучлардаги бўлажак хизматлари ва Ватанимиз ҳимояси учун зарур бўлган билимлар, кўникмалар ва малакаларни ўзлаштирадilar. Улар бу машғулотлар ва тадбирлар давомида ҳарбий иш ва хизмат асосларида дастлабки маълумотларни оладilar. Ёшлар Қуролли Кучларимиз тарихини, унинг бугунги кундаги Ватанимиз

мустақиллигини химоя қилишдаги фаолияти, Қуролли Кучлар турлари ва уларни вазифалари, Қуролли Кучлардаги хизмат қилиш тартибларни ва бошқа кўп зарур бўлган билимларни чуқур ўрганадилар.

Шундай қилиб, Чакирикқача кадар бошланғич тайёргарлик машғулотлари ва оммавий мудофаа тadbирлари ёшларни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларни Ватан химоясига тайёрлаш дастурининг асосий ўзагини ташкил этади.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини ташкил этишнинг асосий йўналишлари.

Барча ижтимоий-сиёсий фаолият сингари, ҳарбий ватанпарварлик ишида ҳам маълум бир система, шаклий услуб мавжуддир.

У аниқ бир вазифаларни, шакл ва услублар мазмунини, воситаларни, шунингдек, ўзига хос вазифаларни бажарувчи давлат ва жамоат корхона, ташкилот ва муассасаларини ўз ичига олади.

Бу система, шакл, **биринчидан**, комплекс хусусиятга эга, яъни ватанпарварлик туйғусини шакллантириш барча ўқув-тарбия муассасаларининг вазифасидир.

Иккинчидан, у узлуксиздир, чунки инсон ҳаётининг барча давларида ўз таъсир кучида бўлади.

Учинчидан, у тўлиқ бир шаклдир, чунки у тарбиянинг барча турларига ҳамда армия ва халқининг бирлигига таянади.

Юқорида санаб ўтилган уч йўналиш ҳарбий ватанпарварлик тарбияси системасининг ўзагини ташкил этади. Буни қуйидаги шарҳлар билан ёритиб бериш мумкин:

1. Қачонки, қайси бир давлат ёки армия шахсий таркиби ахлоқий-сиёсий ва психологик жиҳатдан турғун бўлса, улар ўз Ватанларига чексиз муҳаббат ва қўшинларига садоқатда бўлса, улар ўз ишларини ҳақ эканликларига чуқур ишонишса, бу ҳақ иш учун, жонларини ҳам фидо этишга тайёр бўлсалар, бундай халқ ёки қўшин ҳеч қачон енгилмайди. Чунки, улар сиёсий жиҳатдан етук, психологик жиҳатдан эса турғун

инсонлардир. Бундай инсонлар машаққатлар, қийинчиликлар олдида эсанкирамайди, иккиланмайди, аксинча, улар бор шижоатлари ила ва барча воситалар билан фақат ғалаба учун курашадилар.

Тарихдан бизга маълумки, кўп урушлар натижаси охир-оқибатда жанг қилаётган томон қўшинларининг руҳий ҳолатида боғлиқ бўлган.

Демак, шундай экан, бизнинг вазифамиз ўз Ватанига чексиз садоқатда бўлган, руҳий жиҳатдан етук, турғун ёш авлодни тарбиялаш, улардан Ватан равнақи учун, мустақиллиги учун, зарур бўлса жонини фидо этишга тайёр бўлишдек ҳислатларни шакллантиришдир.

2. Армия шахсий таркиби нафақат сиёсий ва руҳий жиҳатдан, балки ҳарбий-техник тайёргарлиги жиҳатидан ҳам юқори савияда тайёрланган бўлмоғи керак. Бу шахсий таркиб ҳарбий билимлар, малакаларни эгалламоғи, улар интизомий ва тартибли бўлишлари, ҳарбий қасамёд ва низом талабларини сўзсиз бажаришлари, қўл остидаги жанговар техника ва қуроллардан моҳирона фойдалана олишлари керак деганидир.

Албатта, юқорида айтилиб ўтилган барча жанговар ҳислатлар, ёшларда ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг асосий йўналишларидан бири бўлган ҳарбий-техник тайёргарликда шакллантирилади.

Бу ишларни амалга оширишда ҳарбий-техник жиҳатдан юқори даражада тайёрланган чақирилувчи ёшларни тарбиялашда Чақириққача қадар бошланғич тайёргарлик машғулотлари, «Ватанпарвар» ташкилоти қошидаги тўғараклар ўзларини улкан ҳиссаларини қўшишлари керак.

3. Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини асосий йўналишларидан яна бири, ёшларнинг жисмоний тарбияси ҳисобланади. Бу йўналиш ёшларда жисмоний чиниқишни, яъни уларни ҳарбий хизмат даврида ҳам, тинчлик вақтида ҳам катта жисмоний юкларни (нагрузкарни) сабод билан енгиш қобилиятини тарбиялайди.

Жисмоний жиҳатдан чиниққанлик - бу нафақат соғлом танага эга бўлиш, балки, бу Ватан химоясига ва меҳнатга тайёргарлик ҳамдир. Хозирги статистик маълумотларга қараганда, ёшларнинг 50 фоизининг

саломатлиги ва жисмоний тайёргарлиги қўйилаётган талабларга жавоб бермайди. Бу камчиликлар умум, ўрта таълим мактабларида, ёшлар ташкилотларида, жисмоний тарбияни талаб даражасида олиб борилмаганлиги, бу муҳим ишга, айтиш мумкинки, давлат аҳамиятига молик бўлган ишга кўп ҳолларда юзаки ёндошилаётганликдан далолат беради.

Хозирги вақтда, Ўзбекистонда бир неча қонун ва қарорлар ана шу муаммоларни бартараф этиш, ёшларнинг жисмоний тарбиясини яхшилаш мақсадида Президент ва ҳукумат томонидан қабул қилинган ва бу борада сезиларли ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон мустақиллик, тараққиёт йўлидан буюк келажак сари шахдам одимлар ташлаб бормоқда. Меҳнатсевар, тинчликпарвар, тараққиёти юксак даражада бўлган, маданияти, фани ривожлангани, ҳуқуқий жамият пойдеворини яратиш жараёнида ёш авлоднинг ҳам, албатта ўз ўрни бўлиши керак. Ёш авлодни буюк келажак қурувчилар сифатида тарбиялаш, уларни халқимизнинг бугунги кундаги улкан яратувчанлик ишларининг муносиб давомчилари сифатида вояга етказиш учун Президентимиз, ҳукуматимиз барча ишларни амалга оширмоқдалар. Халқимизнинг мана шу эзгу ниятларини рўёбга чиқариш учун ҳукуматимиз томонидан бирига қатор қонунлар, қарорлар қабул қилинди. Булар жумласига, «Таълим ҳақидаги қонун», «Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастурлари»,⁶ «Соғлом авлод учун» ва бошқалар киради. Бу қонунлар бизларга таълим ва тарбиянинг барча турлари билан бир қаторда ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини ҳам мазмунан сифат жиҳатидан янада юқори даражаларида ташкил этиш ва амалга ошириш имконини беради.

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, Ўзбекистон халқи буюк давлат, жамият қурилиши йўлида мардонавор меҳнат қилмоқда.

⁶ «Таълим тўғрисидаги қонун» ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» 1997 йил.

Бизнинг кундалик вазифамиз, ёшларни ана шу қурилишлар жараёнига жалб қилиш, улар онгига Ўзбекистоннинг буюк келажаги айнан, ёшлар қўлида эканлигини сингдириш, кундалик машғулотлар, турли тадбирлар давомида уларда ватанпарварлик, миллатпарварлик туйғуларини уйғотиш ва бу туйғуларни асраб-авайлаб тарбиялашдир. Барчамизга яхши маълумки, ҳозирги кунларда бизнинг минтақамизда, хусусан, Марказий Осиёда ижтимоий-сиёсий аҳвол кескин бўлиб қолмоқда.

Турли диний экстремистик, ақидапараст гуруҳларнинг ҳокимият учун курашиши, уларни бизнинг жамият учун умуман ёт бўлган дунёқарашларини тарғиб қилиши Ватанимиз мустақиллигига, унинг тинчликсевар кўпмиллатли халқига хавф туғдириши мумкин.

Бу гуруҳларнинг ёшлар ўртасида олиб бораётган бузғунчилик тарғиботлари ҳеч кимни бефарқ қолдирмаслиги керак.

Президентимиз И.А.Каримов айтганларидек, «Ёшлар учун курашиш керак». Бу кураш бизнинг ҳар бир машғулотларимизда, ўтказаятган тадбирларимизда ўз аксини топиши, қисқасини айтганда эса ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ишларининг бош низоми бўлиб қолиши керак.

1.2§. Ўрта махсус ўқув юртларида ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мақсади, мазмуни ва вазифалари, уларнинг бугунги кундаги аҳамияти

Ўрта махсус билим юртларида таълим ва тарбия олаётган ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбияси Ўзбекистон Республикаси Президенти ва ҳукумати, таълим бошқармаларининг муҳим фаолиятларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Ёшларга уларнинг болалик йиллардан бошлаб, Ўзбекистон халқининг бой анъаналари ва миллий қадриятлари, халқимизнинг буюк ўтмиши ҳақидаги билимларни, шунингдек, ўз Она-Ватани Ўзбекистоннинг садоқатли химоячилари бўлишини онгли равишда ҳис қилишларини сингдириб бориш керак.

Ҳозирги вақтда ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мазмуни ва жараёни, мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий ва иқтисодий ислохотларга боғлиқ бўлган бир қатор омиллар билан бойитилиши лозим.

Бу омиллар қуйидагилардир:

мамлакатда амалга оширилаётган ислохотлар жараёнидаги инсон, яъни шахс ролининг ўсиши;

унинг мамлакат муҳофаазидаги аҳамияти;

ҳарбий хизматни ташкиллашдаги туб ўзгаришлар;

замонавий қуrolли курашларнинг шакл ва усуллари такомиллашуви ва бошқалардир.

Ёшларни Ватан химоясига тайёрлаш ишларининг тубдан ўзгариши ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мазмуни, шунингдек, ташкилий-услубий жиҳатлардан тўлиқ фойдаланишни тақозо этади. Бунинг учун, тарбиявий тадбирларнинг самарадорлигини таҳлил қилиш, анъанавий тарбия шакллари танлаш ва мустаҳкамлаш, Ҳозирги шароитда ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси вазифаларини тўла амалга ошира оладиган янги шакл ва услубларни излаш ва уларни ҳаётга тадбиқ этиш лозим.

Бунда асосий эътиборни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг шакл ва услубларини ташкилий жиҳатдан таъсирчанлигига ва уларни Ватан химоячиси шахсини ривожлантиришга йўналтирилганлигига қаратиш зарур.

Ватан химоясига шайлик, ўқувчилар шахсини ҳар томонлама ривожлантириш, улар томонидан жамият маданияти бойликларини ўзлаштиришнинг натижаларидан келиб чиқади.

Ҳозирги шароитда ҳарбий ишнинг мураккаблашиб бориши, бугунги кун жангчисига қўйилаётган талабларнинг ўсиши, ўқувчи ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясига янгича назар билан қараш ва ёндошишни тақозо этаётир. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясидаги кадриятлар ва сифатларни шакллантиришда асосий етакчи рол таълимга, яъни ўқитишга тегишлидир. Лекин, бу инкор этилмайдиган назарий хулоса, фан асосларини ўқитаётган ўқитувчиларнинг услубий материаллари ва амалий ишларида тўла амалга оширилмаяпти. Умумтаълим фанлари ўқитувчиларининг аксарият қисми ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси вазифаларига юзаки ёндошадилар ва кўп ҳолларда ўзлари ўқитаётган фанларнинг бу вазифаларни ечишдаги имкониятларини тасаввур ҳам қилмайдилар. Ватан химоячиларини тарбиялаш ишларига педагогик жамоалари томонидан ЧҚБТ раҳбари, «Ватанпарвар» ташкилоти, Мудофаа ишлари бўлимлари ва ёшлар ташкилотларининг тор доирадаги фаолиятлари деб қаралади. Лекин шу нарса аниқки, агар ўқувчиларнинг муҳим ҳаёт фаолиятларининг бири - ўқув фаолияти тинчликни сақлаш, мамлакат мудофаасини мустаҳкамлаш ва унинг химоясига шай бўлиш каби юксак ғоялар билан бойитилмаса, у ҳолда уларни вақтинчалик тадбирлар воситасида ўрнини тўлдириш самарасиз бўлиб чиқиши мумкин.

Бугунги кунда кенг фикрловчи, чуқур эътиқодли инсонларгина ватанпарвар фуқаро бўлиши мумкин.

Бўлажак ватан химоячисини тарбиялаш, энг аввало ватанпарварлик туйғусидаги интилишлар билан тўлдирилган ёшлар турмуш тарзини ташкиллаш демакдир. Бунга эса тарбия муассасаларининг ўзаро ҳам корликдаги ҳаракатлари билан эришиш мумкин.

Турли жамият институтлари, бир йўналишда ҳаракат қилиб, бир-бирларини такрорламасликлари керак. Оилада болага сингдириладиган дастлабки ватанпарварлик тушунчалари ва туйғулари, ўқув юртларида фан асосларини ўрганиш жараёнида, уларнинг илмий англаш даражасига кўтарилади. Ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясини энг асосий босқичи ҳисобланган армия сафидаги ҳарбий хизмат вақтида шаклланган шахс сифатлари Ватанни химоя қилишга шайлик сифатида таҳлил қилинади.

Ватан химоячисига қўйиладиган умумий ва махсус талаблар.⁷

Ватан химоячисини тайёрлаш системасини тузиш ва унинг самарадорлигини ошириш учун Ватан химоясига шайлик сингари инсоннинг мураккаб сифатларидан бири ва ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мақсад ва вазифаларини билиш муҳим аҳам иятга эгадир.

Ватан химоясига шайликнинг тузилишида, одатда Ахлоқий сиёсий, Руҳий, ҳарбий-техник ва жисмоний тайёргарлик каби сифатлар ажратиб кўрсатилади.

Шундай бўлсада, Ватан химоясига шайлик тўғрисидаги тасаввурлар бу сифатни барча мураккаб томонларини, унинг бутун хусусиятини очиб бермайди. Бу шуни англатади-ки, Ватанни ўз ҳаётини ҳавф остига қўйиб, химоя қилишга шайликни ривожлантиришни, инсон характерида алоҳида ижобий сифатларни шакллантириш билан алмаштириб бўлмайди. Шунинг учун ҳам Ватан химоясига шайликни таъминловчи бутун ўқув тарбия жараёнини яратиш учун у тўғрисида яхлит бир тасаввурга эга бўлиш керак.

⁷ Ш.Тилаводдиев. “Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси”. Мърузалар матни.

Мана шу муносабат билан ҳарбий- ватанпарварлик тарбияси ташкилотчилари умумий педагогика ва психология, шунингдек ҳарбий педагогика ва психология бўйича чуқур билимларга эга бўлиши зарур. Чунки, бу фанларнинг таъкидлашича, Ватан ҳимоясига шайлик, эътиқод, туйғу, катийятлилик, мустаҳкам ирода, жисмоний чиниққанлик ва ҳарбий укув сингари шахсни бутун бир сифатлари мажмуасини намоён қилади. Бу сифатларнинг барчаси бир-бири билан узвий боғланган бўлиб, улар биргаликда Ватан ҳимоясига шайликнинг яхлит бир тузилишини ҳосил қилади, ва бу инсоннинг асосий сифатларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Ҳарбий фаолиятга шайлик кўрсаткичларини 2 гуруҳга бўлиш мақсадга мувофиқдир. Бу умумий ва махсус талаблардир.

Умумий талаблар - бу интегратив белгилар бўлиб, улар Ватан ҳимоясига шайликнинг шаклланганлигини ифодалаб беради. Улар қуйидагилардир:

Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилишга турғун ишонч ўқувчилар томонидан ўз ватанпарварлик бурчларини чуқур англаш;

Ўзбекистон Республикаси Президенти ва ҳукуматининг ташқи ва ички сиёсати, мамлакат мудофаасини ва Қуролли Кучларини мустаҳкамлаш бўйича олиб бораётган тадбирларга ишонч;

Ўқувчиларнинг етакчи фаолиятлари ўқиш, меҳнат ва спорт билан шуғулланишларининг ватанпарварлик йўналишида бўлиши;

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сафидаги Руҳий ва жисмоний қийинчиликларни енгиб ўтишга ўз-ўзини онгли равишда тайёрлаш;

Ҳарбий Низом талаблари ва командирларнинг буйруқларини сўзсиз бажаришдаги қобилияти, уларнинг Ватан топшириғи деб қабул қилиш, юриш-туришини бошқариш;

Ҳарбий интизом меъёрлари ва талабларини ҳар қандай шароитда ҳам бажаришга шайлик;

Ҳаёт учун ҳавф бўлган шароитларда ҳам қахрамонлик намуналарини кўрсата олишга шайлик.

Махсус талаблар ватан химоясига шайликнинг алоҳида томонлари ёки жиҳатларига боғлиқ бўлиб, бир неча гуруҳларга бўлинади.

Ахлоқий-сиёсий тайёргарликка бўлган махсус талаблар:

Ватанимиз мустақиллигининг гарови бўлган Қуролли Кучларимиз ҳарбий қудрати ҳар бир кишининг меҳнати билан яратилиши ва унинг янада мустаҳкамлаш учун чуқур билим, кўникма ва малакалар, ижодий фаолият, интизомийлик ва юксак иш қобилияти зарурлигига ўқувчиларнинг ишончи;

Ўзбек халқининг жанговар ва меҳнат анъаналарини руҳан қабул қилиш, Ватан химоячиси бўлган идеалларнинг уларда бўлиши;

Ўқувчиларда ижтимоий туйғулар бўлиши (бурч, масъулият, ватанпарварлик, душманга нафрат, юксак сезгирлик ва бошқалар);

«Ватанпарварлик», «Ватан», «Она юрт», «Ҳарбий бурч», «Жасорат», «Қахрамонлик», «Жасурлик», «Фидоийлик» каби ва бошқа таянч тушунчаларнинг мазмунини чуқур англаш ва бошқалардир.

Руҳий тайёргарликка бўлган махсус талаблар:

Руҳий билиш жараёнларини (хотира, фикрлашнинг тезкорлиги, тасаввур, ҳар томонлама қабул қилиш), ирода сифатларини (қатъиятлик, жасурлик, Руҳий турғунлик, мақсадга интилганлик, бажарувчанлик, интизом, кўркмаслик, Ватан учун ўзини ҳам фидо этишга шайлик), руҳий сифатларни (Ватанга муҳаббат, душманларга нафрат ва бошқалар), ижтимоий руҳий сифатларни (жамоага суяниш, ўртоқлик, ўзаро ҳам корлик, бир-бирига ёрдам), юксак даражада ривожланганлиги;

Ҳозирги замон уруши хусусиятларини, янги қуролларни билиш, улардан сақланиш малакаларига эга бўлиши;

Ҳақиқий жанговар вазиятда учраши мумкин бўлган қийинчилик ва машаққатларни онгли равишда чуқур англаш;

Ҳарбий фаолият ва жанговар жамоа шароитларига кўникиш малакаларига эга бўлиш;

Ўз юриш-туришини бошқара олиш, баъзи бир туйғуларни (кўркув, саросима, ўзини йўқотиб қўйиш) сўндира олиш, бошқа бир туйғуларни эса (Ватанга муҳаббат, бурч, душманга нафрат) кучайтира олиш қобилиятларининг бўлиши;

Рухий ва жисмоний қийинчиликларни енгиб ўтиш тажрибасининг борлиги;

Рухий сифатларни бир фаолият туридан иккинчи бир фаолият турига ўтказа олиш имконияти ва бошқалардир.

Ҳарбий- техник тайёргарликка бўлган махсус талаблар:

Илмий-техник тараққиёт аҳамияти ва унинг ҳарбий ишга таъсирини, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий Доктринасининг мудофаа хусусиятини, замонавий жанговар техника ва қурооллар томонидан аскарларга қўйилган юксак талабларни билишлари;

Чақириққача ҳарбий таълим асосларидан билим, кўникма ва малакаларнинг бўлиши;

Ўзбекистон Республикаси Қуроолли Кучларининг тузилиши, қўшин турлари ҳақидаги билимларга эга бўлиши, техника ва қуроолларга қизиқиши, бирор бир ҳарбий мутахассисликни эгаллаш учун зарур билим ва малакаларнинг борлиги ва бу билимларни бошқа бир ҳарбий мутахассисликка ўтказа олиш имконияти;

Аниқ бир ҳарбий амалий фаолият тажрибасини борлиги (автомобиль, мотоцикл, тракторларни бошқара олиши, ўқ отар қурооллардан фойдалана олиши, парашютдан сакраши), ҳарбий қурооллардан жанговар вазиятда фойдаланишда ва вазифаларни бажаришда аниқ ҳаракат қилиш малакаларига эга бўлиш;

Умумтехник кўникма ва малакаларни ҳарбий техник фаолият вазиятларига ўтказа олиш қобилиятининг бўлиши;

Жисмоний тайёргарликка бўлган махсус талаблар:

Ватанни химоя қилиш вазифасини бажариш билан боғлиқ умумий жисмоний сифатлар - куч, тезлик, чаққонлик ва чидамлилиكنинг ривожланганлиги;

Махсус жисмоний сифатларга эга бўлиш: бош айланишига, тоъ касалликларига, иссиқ минтақалардаги ҳаракатларга, чегараланган сув истеъмолига, махсус жиҳозлар ва асбоб-анжомлар билан ҳаракат қилишга турғун қобилятининг бўлиши;

Катта жисмоний юк ва зўриқишларни енга олиш имконияти ва бошқалар.

Юқорида келтириб ўтилган Ватанни химоя қилишга шайлик кўрсаткичлари ўқувчиларни шакллантириш, ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида вазифалар қўйиш учун ва уларни амалга ошириш учун воситалар излашда илмий асос бўлиб хизмат қилади.

Юқорида айтиб ўтилганлардан шуни хулоса қилиш мумкинки, ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг мақсадини бирор-бир жумла билан ифодалаб бўлмайди. Бу тарбия ишларининг ушбу йўналишини кўп қирралиги ва мураккаблигидан далолат беради. Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг мақсад ва вазифалари, тарбиявий жараённинг асосий йўналишларини ўзида мужассамлаштиради.

Ҳарбий- ватанпарварлик тарбиясининг тамойиллари, шакл ва услублари.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг илмий асослари, унинг бирламчи мазмунини ташкил этувчи тамойиллардан ёритиб берилган. Бу тамойилларда ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий қоидалари, талаблар ё ўларни Ватан химоясига ахлоқий-сиёсий, ҳарбий-техник ва жисмоний жиҳатдан тайёрлашнинг амалий фаолиятининг мазмуни, шакл ва услублари ўз аксини топган.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий тамойиллари қуйидагилардир:⁸

⁸ Ш.Тилаводдиев. “Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси”. Мърузалар матни.

1. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг илмий асосланганлиги;
2. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясига тарихий ёндошиш;
3. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси назирясининг амалиёт билан узвий боғлиқлиги;
4. Ватанпарварлик ва байнаминал тарбиянинг бирлиги тамойили;
5. Жамоада ва жамоа ёрдамида тарбиялаш тамойили;
6. Ҳар хил ёшлар гуруҳларига мувофиқ ёндошиш тамойили;
7. Тарбиянинг шахс хусусиятларига мувофиқлиги тамойили;
8. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг ҳақиқий хизмат шароитларига мувофиқлиги тамойили.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг илмий асосланганлиги тамойили, унинг услубий ва мафкуравий асослари илмий жиҳатдан асосланганлигини Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси жараёнидаги ҳар қандай ўзгаришлар, фактлар, ҳолатлар таҳлил этилиб, ҳар томонлама очиб берилишини назарда тутди.

Ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси миллий мафкурага асосланиб, жанговар ҳужумкор хусусиятларга эга бўлиши, ёшларни Ватан ҳимоясига тайёрлаш борасида учраётган барча камчиликларни қатъий очиб ташлаши ва уларни тузатиш тадбирларини ишлаб чиқиши керак.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясига тарихий ёндошиш тамойили, аввало, бу тарбия мазмуни, унинг шакл ва услублари кечаётган тарихий вазиятга мослашиши керак, деган мазмунни ифода этади. Бу ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясини ўзбек халқининг ўтмишдаги жанговар ва меҳнат анъаналарига ва Ҳозирги даврдаги мустақил суверен, иқтисодиёт жиҳатдан ривожланган, халқаро миқёсда ўз ўрнига эга бўлган, Ўзбекистоннинг буюк келажагини яратаётган халқимизнинг қаҳрамонона меҳнатларига таяниб, улар асосида олиб борилишини назарда тутди.

Амур Темур, Бобур каби доно ҳукмдорлар ҳокимиятни бошқарган замонларда ўзбек давлатчилигининг, цивилизациясининг энг гуллаб яшнаган ва энг юқори даражага кўтарилган даврлари бўлган. Бундай буюк кишилар ҳукмронлик қилган ерларда ҳунармандчилик, илм фан ва санҳат гуллаб яшнаган. Худди шу даврларда халқимизнинг ҳарбий санъати ҳам ўзининг энг юксак даражаларига етган. Биз Темур, Бобур каби буюк саркардаларимизнинг мустақил, қудратли давлат тузилиши учун олиб борган қахрамонона курашларини биламиз ва улар билан ҳақли равишда фахрланамиз.

Хулоса шуки, ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси жараёнида, ёшлар ўз Ватанлари ва халқининг ўтмиши нақадар буюк бўлганлигини яхши билиб ва тушуниб олишлари керак, биз келажаги буюк Ўзбекистонни барпо этишга қарор қилган эканмиз, ўлкамизнинг ана шу буюк ўтмиши бизга катта ишонч, интилиш, қобилият ва куч-қувват бахш этади.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси назариясининг амалиёт билан боғлиқлиги тамойили, тарбия жараёнида ўзининг муҳим ўрнига эгадир.

Бу тамойил ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясини Ўзбекистон халқи ҳар бир тарихий вазиятда яшётган, амалга ошираётган вазифаларига ёндоштиришни назарда тутди. Ёшларга халқимиз, жамиятимиз тараққиётини юксалтириш борасида олиб бораётган ишлар, бўлаётган улкан ўзгаришлар натижалари ва қурилиш жараёнида учраётган камчиликлар ҳақида тўла маълумот бериш, уларни халқимиз амалга ошираётган тарихий, оламшумул меҳнат жараёнига жалб қилишда жуда муҳимдир.

Ватанпарварлик ва байналминал тарбиянинг бирлиги тамойили-бу ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг яна бир муҳим тамойилларидан биридир. Ватанпарварлик тарбияси - бу ёшларни, халқимиз қахрамона ўтмишини, улуғ аجدодларимиз ва халқимизнинг буюк саркардалари, жасур ўғлонлари қахрамонликлари ва улар ҳаётига таяниб, уларда Ватанга чексиз муҳаббат, Она юрт душманларига нафрат Рухида

тарбиялашни, ўз Президенти ва халқига ҳамиша садоқатли бўлиб қолиш каби хусусиятларни шакллантириш демакдир.

Байналмилал тарбия - бу ўзга халқлар ва уларнинг тили ва маданиятини ҳурмат қилиш, ҳамдўст давлатлар халқлари, уларнинг ёшлари билан ўзаро дўстона алоқада бўлиш ва ҳам жихатликда, тинч-тотувликда яшаш, умумий мақсадлар сари бирга курашиш каби ҳислатларга ўргатиш ва йўналтириш деган мазмунни англатади.

Жамоада ва жамоа ёрдамида тарбиялаш тамойили - бу ҳарбий иш, ҳарбий хизмат ва ҳарбий хизматчилар ўртасидаги муносабатлар жамоавий хусусиятга эга эканлигини назарда тутди. Чунки, Ҳозирги даврда мураккаб қурол-яроғлар, жанговар техникалар, ҳарбий жамоалар -экипажлар, бўлимлар томонидан бошқарилади. Бу вазият ўз-ўзидан бу жамоада ўзаро ҳамкорлик, бир-бирларини тушуниш, бир-бирларига ёрдам бериш каби муносабатларни талаб этади. Бундай муносабатларнинг бўлиши, ҳарбий жамоанинг ҳар қандай вазиятда ҳам аниқ ва тезкор равишда ҳаракат қилишларига имкон яратади.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг ҳар хил ёшлар гуруҳларига мувофиқ ёндошиш тамойили, аввало, бу ёшлар гуруҳлари билан, уларни қизиқиши ва интилишларини, ҳаётда эгаллаган мавқелари ва уларни эзгу-нийат, мақсадларини инобатга олиб, тарбия ишларини олиб боришни тақозо этади.

Бизга маълумки, ёшлардаги улғайишнинг ҳар бир даврида, улар учун қизиқиш уйғотувчи ва уларнинг ҳаракатини, интилишини маълум бир йўналишларга йўналтирувчи омиллар мавжуд бўлади.

Ҳарбий- ватанпарварлик тарбияси жараёни мана шу омилларни ҳисобга олиб, ўз ишларини амалга оширган ҳолдагина, кўзланган натижаларига эришиши мумкин.

Тарбиянинг шахс хусусиятларига мувофиқлиги тамойили, яна бир муҳим тамойиллардан бири бўлиб ҳисобланади. Бу тамойил ЧҚБТ раҳбари ва бошқа ўқитувчилар томонидан ҳар бир ўқувчининг шахсий

сифатлари ва хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларга тартибли ёндошишни назарда тутди. Бу ерда ўқувчиларнинг қобилиятларини, қизиқиш ва интилишларини, уларни ижобий ва салбий одатларини ўрганиш ва улар асосида тарбия ишларини олиб бориш муҳим аҳамиятга эгадир.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг яна бир муҳим тамойилларидан бири, бу - ҳарбий - ватанпарварлик тарбиясини ҳақиқий ҳарбий хизмат шароитларига мувофиқлиги тамойилидир. Бу тамойил ЧҚБТ раҳбаридан, ҳарбий иш ва ҳарбий хизмат асосларидаги янгиликлардан ўз вақтида хабардор бўлишни, янги жанговар техника ва қуролларни билишни, Қуролли Кучлар тузилишидаги ўзгаришлар ва қўшинлардаги таълим ва тарбия жараёнидаги илмий шакл ва услублар асосида иш юритишни талаб этади. Бўлғуси Ватан химоячиларини ҳарбий хизмат даврида зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларга ўргатиш катта аҳамиятга эгадир.

Юқорида келтириб ўтилган ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий тамойиллари, бир-бирлари билан узвий боғлиқликда бўлиб, улар доимо бир-бирларини тўлдириб турадилар. Шунинг учун ҳам ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси жараёнини ана шу омилларни ҳисобга олган ҳолда режалаштириш ва ташкиллаш мақсадга мувофиқдир.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясининг шакл ва услублари.

Ўқувчиларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ишларида тарбия, оммавий ташвиқот ишларининг кенг шакл ва услублари қўлланилади.

Тарбиявий ишларнинг шакллари деганда, у ёки бу тарбиявий мақсадга эришишга йўналтирилган, ўқувчиларнинг жамоавий ва яқка тартибдаги фаолиятларини ташкиллаш услублари тушунилади.

Бундай шаклларга қуйидагилар киради:

маърузалар;

докладлар;

суҳбатлар;

ҳикоялар;
тематик кечалар;
йиғилишлар;
мажлислар;
саёҳат ва экскурсиялар уюштириш;
жасорат дарслари;
ҳарбий - спорт байрамлари;
«Шунқорлар» ҳарбий- спорт ўйинлари.

Тарбиянинг услуби дейилганда, ўқувчиларда аниқ бир тарбиявий сифатларни шакиллантиришга йўналтирилган педагогик таъсирнинг усул ва услубларининг йиғиндиси тушунилади.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида тарбиянинг умумий услублари кенг қўлланилади. Ўқувчиларнинг ҳарбий - ватанпарварлик тарбиясида ўрнатилган, ишонтириш, машқ, рағбатлантириш, тақдирлаш ва мажбурлаш каби услублар фойдаланилади.

Тарбия услублари ўз хусусиятлари бўйича ўргатиш, ривожлантириш, шунингдек, тарбиялаш вазифаларини ҳам бажаради.

ЧҚБТ раҳбари дастур бўйича машғулотлар учун зарур бўлган услубларни танлайди, бу услублар кўзланган тарбия ва ўқув мақсадларига эришишни таъминлаши лозим.

Қуйида, биз ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий услубларини кўриб чиқамиз:

Ишонтириш услуби - ўқувчиларда кенг дунё қарашни, ватанпарварлик туйғуларини, асосий сифатларини шакллантирувчи ва уларни ривожлантирувчи асосий услубдир. ЧҚБТ раҳбари бу услуб ёрдамида ўқувчиларнинг онги, туйғулари ва иродаларига бевосита таъсир этиб, уларни аниқ мақсадлар сари йўналтиради.

Ўрнатилган услуби - бу услуб асосида, аввало инсонларнинг ижобий образларига тақлид қилиш, уларга эргашиш каби онгли интилишлари ётади. Ўқувчиларга аجدодларимизнинг қахрамонона ўтмишлари, уларни

жасурликлари ва бугунги кундаги Қуролли Кучларимиз сафидаги фидоий офицер ва аскарларнинг жасоратлари ҳақидаги ҳикоялар чуқур таъсир этади. Улар бу қахрамонлар ҳаётидан фахрланадилар, улардан ўрнак олишга интиладилар, уларнинг ҳаёт йўлларини ўрганиб, уларга ўхшашга ҳаракат қиладилар.

Ўқувчиларнинг ҳаракатлари ва юриш туришларини фаоллаштириш учун рағбатлантириш услублари қўлланилади. Буларга қуйидагилар киради:

рағбатлантириш услуби;

мажбурлаш услуби;

Рағбатлантириш услуби - ўқувчилардаги ижобий қизиқиш ва интилишларни, уларда ўзига бўлган ишонч туйғуларини ривожлантириш ва эришилган натижаларига маъсулият ҳисси, янги муваффақиятларга интилишлар каби хислатларни шакллантириш учун қўлланилади. Рағбатлантириш шакллари бўлиб, бу ерда мақтов, миннатдорчилик, мукофот, фахрий тахтачага ўқувчининг суратини жойлаштириш ва бошқалар бўлиши мумкин.

Мажбурлаш услуби - тарбиявий мақсадларда, агар ўқувчининг ҳаракати ва юриш туришлари жамиятда қабул қилинган умумий ахлоқ нормаларига зид келса, шунингдек, унга қўйилаётган талабларни бажармаса, уларни бажариш унда ҳохиш истакларни ҳосил қилиш учун қўлланилади. Ўқувчига мўлжалланаётган ҳар бир жазо ёки мажбурлаш, ишонтириш услуби билан биргаликда бўлиши ва унинг асосида қўлланилиши керак.

Мажбурлаш услуби - бу услуб қачонки, барча услублар ва чоралар қўлланилиб, улар кутилган натижаларни бермаган вазиятлардагина қўлланилиши мумкин.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг шакл ва услубларини, улардан фойдаланиш тартиб қоидаларини чуқур билиш, ЧҚБТ раҳбарига

ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ва оммавий-мудофаа ишларини пухта режалаштириш ва ташкиллашга имкон яратади.

1-боб бўйича хулосалар

Бизга маълумки, ёшлардаги улғайишнинг ҳар бир даврида, улар учун қизиқиш уйғотувчи ва уларнинг ҳаракатини, интилишини маълум бир йўналишларга йўналтирувчи омиллар мавжуд бўлади.

Ҳарбий- ватанпарварлик тарбияси жараёни мана шу омилларни ҳисобга олиб, ўз ишларини амалга оширган ҳолдагина, кўзланган натижаларига эришиши мумкин.

Тарбиянинг шахс хусусиятларига мувофиқлиги тамойили, яна бир муҳим тамойиллардан бири бўлиб ҳисобланади. Бу тамойил ЧҚБТ раҳбари ва бошқа ўқитувчилар томонидан ҳар бир ўқувчининг шахсий сифатлари ва хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларга тартибли ёндошишни назарда тутди. Бу ерда ўқувчиларнинг қобилиятларини, қизиқиш ва интилишларини, уларни ижобий ва салбий одатларини ўрганиш ва улар асосида тарбия ишларини олиб бориш муҳим аҳамиятга эгадир.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг яна бир муҳим тамойилларидан бири, бу - ҳарбий - ватанпарварлик тарбиясини ҳақиқий ҳарбий хизмат шароитларига мувофиқлиги тамойилидир. Бу тамойил ЧҚБТ раҳбаридан, ҳарбий иш ва ҳарбий хизмат асосларидаги янгиликлардан ўз вақтида хабардор бўлишни, янги жанговар техника ва қуролларни билишни, Қуролли Кучлар тузилишидаги ўзгаришлар ва қўшинлардаги таълим ва тарбия жараёнидаги илғор шакл ва услублар асосида иш юритишни талаб этади. Бўлғуси Ватан химоячиларини ҳарбий хизмат даврида зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларга ўргатиш катта аҳамиятга эгадир.

II-БОБ. ТАЛАБА ЁШЛАРДА ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МУММОЛАРИ ВА ЎЎНАЛИШЛАРИ

II.1§. Ўрта махсус ўқув юртларида оммавий муҳофаа ишларини ташқиллаш ва ўтказишнинг методологик хусусиятлари

Ўсиб келаётган ёш авлодни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, уларни Она Ватан химоясига тайёрлаш, ёшлар умумий тарбиясининг ажралмас бир таркибий қисмидир.

Бу муҳим вазифани амалга оширишда ўрта махсус билим юртлари муҳим ўрин эгаллайди, чунки ўсиб бораётган ёш авлоднинг мафкуравий эътиқоди, дунё қарашлари айнан шу билим юртларида шаклланади.

Ўрта махсус билим юртларида ўқувчиларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ўқишнинг бутун бир даври давомида амалга оширилади. Ёшларни Она Ватан химоясига тайёрлашда оммавий-муҳофаа ишларининг ўрни ҳам сезиларлидир.

Оммавий муҳофаа ишлари бу - давлат ва жамоат ташкилотларининг меҳнаткашларда, айниқса, ёшларда юксак ахлоқий, жанговар хислатларини шакллантириш, уларни давлат муҳофааси учун зарур бўлган ҳарбий билим ва малакалар билан қуроллантириш бўйича амалга ошириладиган тадбирлар мажмуидир. Оммавий-муҳофаа ишлари жараёнида, ёшларда мажбурий ҳарбий таълим шаклларида олган билим, кўникма ва малакалар мустаҳкамланади.

Оммавий-муҳофаа ишлари қуйидаги тадбирларни ўз ичига олади:

1. Ҳарбий - ватанпарварлик тарбияси;
2. Ҳарбий - техник билимларни ташвиқот қилиш;
3. Ҳарбий - техник спорт турларини ривожлантириш;
4. Турли техник тўғарақларини тузиш;
5. Ҳарбий спорт ўйинларини ташқиллаш.

Оммавий-мудофаа ишларини, ҳарбий билимларни ташвиқот қилишнинг яхши йўлга қўйилишига доимий равишда ўтказилиб туриладиган оммавий -мудофаа ва ҳарбий ватанпарварлик ишлари кўриклари имкон яратади. Бу ишлар жараёнида ташкилот ва муассасаларда, билим юртларида жанговар ва меҳнат анъаналар ташвиқоти фаоллаштирилади, янги тирлар, ҳарбий тайёргарлик хоналари, радиосинфлар ва кўрик майдончалари қурилади, мудофаа тўғараклари тузилади, ўқувчи ёшлар ҳайдовчи, тракторчи, радио алоқачи, санитар ва шунга ўхшаш касбларни эгаллайди.

Ҳарбий-техник билимларни ташвиқот қилишни, ёшларда ҳарбий иш асосларини ўрганишга бўлган иштиёқни тарбиялаш шаклларида бири, бу ҳарбий ватанпарварлик аҳамиятига эга бўлган ва Ватанимиз тарихидаги муҳим воқеалар билан боғлиқ улуг саналар⁹ шарафига бағишлаб ўтказиладиган оммавий-мудофаа ишлари ойлиги ва ҳафталикларидир.

Ҳарбий-техник билимлар ташвиқоти учун маъруза ва докладлар, жанговар техника ва қуроллар, ёшларни ҳарбий техник ижодлари кўриклари, викторина ва тематик кечалар, матбуот, кўргазмали ташвиқот ва шу каби бошқа воситалар фойдаланилади.

Ёшларни Қуролли Кучларни бугунги кундаги ҳолати, унинг жанговар тайёргарлиги ва қуролланиши билан таништиришга катта эътибор қаратилади. Ўқувчи ёшлар радио электроника, ракета, авиация ва бошқа техникалар борасидаги ютуқлар ва улардан ҳарбий иш манфаатлари учун фойдаланишдаги намуналар билан танишадилар.

Оммавий мудофаа ишларида ёшларни ҳарбий иш асосларига ва мудофаа учун аҳамиятга эга бўлган ҳарбий-техник ва халқ хўжалигининг аниқ бир мутахассисликларига амалий ўргатиш учун муҳим ўрин ажратилади. Ёшлар таълим жараёнида фуқаролар химоясининг асослари, айниқса, Оммавий қиръин қуролларидан химояланиш,

⁹ “Мусакиллик байрами”, “Ваиан химоячилари” куни, “Ҳотира ва кадрлаш ” куни

душманнинг ядро зарбалари оқибатларини тугатиш ва жабрланганларга ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатиш усуллари билан танишадилар. Бунинг учун ёшларни амалий ўқитиш ва ҳарбий техник ташвиқотнинг ҳар хил шакл ва воситалари қўлланилади.

Ҳозирги вақтда, мамлакатимиздаги ташкилот, ўқув юртлири ва мактабларда ташкил этилаётган ўқ отиш, авиомодель, радио техника ва шу каби тўғарак ва клублар кенг эътибор қозонмоқда. Бу ерда мудофаага кўмаклашувчи «Ватанпарвар» ташкилотининг спорт-техник клублари, мактаб ва курслари ҳақида гапириб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Чунки бу ерда ёшлар халқ хўжалиги, шунингдек, Қуролли Кучларда бир хил муваффақият билан фойдаланиладиган техникавий касбларни эгалламоқдалар.

Ҳар бир билим юрти тўғарак йўналишини танлашда моддий базани ва машғулотларни олиб бора оладиган мутахассисларни борлигидан келиб чиқиб иш юритиши керак. Оммавий-мудофаа тўғаракларида раҳбарлик қилиш учун яқин атрофдаги ҳарбий қисм офицер ва сержантлари, ҳарбий билим юрти курсантлари, «Ватанпарвар» ташкилоти фаоллари, заъирадаги офицерлар, ота-оналар, ҳарбий таълим ўқитувчилари ва олий ўқув юрти талабалари жалб қилинади.

Тўғараклар ишларини Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта махсус таълим Вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган ва мудофаага кўмаклашувчи «Ватанпарвар» ташкилоти билан келишилган дастурлар асосида олиб бориш тавсия этилади. Ҳар бир билим юртида 2-3 та тўғарак ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.¹⁰

Ҳарбий ва ҳарбий-техник тўғаракларнинг дастурларини уларга мувофиқ келувчи фан дастурларига боғлиқ ҳолда олиб бориш керак. Тугарак машғулотларида тайёрланаётган кичик хажмли машина ва радиоасбобларнинг тузилиши ва ишлаш принципи асосида ётган, ўқувчиларга физикадан маълум бўлган қонунларни эслатиб ўтиш

¹⁰ ЧҚБТ Низоми. 1993 йил. 10 январ.

мақсадга мувофиқдир. Тўғараклар ишларини ҳарбий ишлар билан боғланган ҳолда, қачон, қандай ҳарбий техникаларда, у ёки бу илмий қонунлар ва қонуниятлардан фойдаланиш мумкинлигини кўрсатиб, уларни амалий йўналишлигини таъминлаб бериш жуда муҳимдир.

Тўғараклар ишларининг муваффақияти кўп жиҳатдан билим юрти моддий базасини техник жиҳатдан таъминланишига боғлиқ бўлади. Бунинг учун ҳомий ташкилотлар, ҳарбий қисмларнинг имкониятларидан ўқув ва таълим хоналарини ўқитишнинг техник воситалари билан жиҳозланган устахоналарни жиҳозлашда, билим юртини керакли кўргазмали қуроллар ва материаллар билан таъминлаш да тўлиқ фойдалана билиш керак.

Тўғарак ишини ташкил этишда шуни назарда тутиш керакки, унинг самарадорлиги амалий йўналиши ва натижаллиги, у ёки бу ҳарбий мутахассисликка бошланғич билим ва кўникмаларни олишга ёрдам берувчи турли туман услублардан фойдаланишга боғлиқ бўлади. Ўқув йилининг оёирида тўғарак ишларини якуний натижалари кўриб чиқилади, ўқувчиларнинг техник ижодлари намуналари кўриги ташкил этилади.

Ҳарбий ватанпарварлик ишларида юқори синф ўқувчиларига ҳарбий ва ҳарбий техник билим ва кўникмаларни ўзлаштиришга ёрдам берувчи ўқувчиларнинг ҳарбий ватанпарварлик бирлашмалари ва клублари сезиларли ўринни эгаллайди. Шунингдек, ҳарбий билим юртларини ўқувчи ёшларни ҳарбий мутахассисликларни эгаллашга тайёрлашда ўтказадиган барча иш шаклларида тўла фойдаланиш тавсия этилади.

Ушбу клуб ва билим юртларида машғулотлар учун керакли шароитларни яратиб, юқори синф ўқувчиларининг ҳарбий техник таълимлари муваффақиятини таъминлаган ҳолда, ўқувчиларни ҳар томонлама қизиқтириб, бу даргоҳларга кўпроқ ёшларни йўллаш керак.

Ўрта махсус билим юртларида ҳарбий ватанпарварлик ишларини ташкиллашда, ёшлар уйи (маркази), ёш техниклар станциялари, техник

иждо клублари каби ўқув муассасидан ташқари муассасалар яқиндан ёрдам беришлари керак. Улар ҳарбий техник тўғараклар (ўқ отиш, автомотоцикл, радиотехник, радиоэлектроника ва бошқалар)ни ташкил этадилар, шунингдек, барча тўғаракларда ва ўсмирларни техник иждолари гуруҳларида ҳарбий ватанпарварлик ишларини олиб борадилар; «Ватанпарвар» ташкилоти билан биргаликда спортнинг ҳарбий амалий турлари бўйича мусобақалар, ҳарбий ва ҳарбий техник мавзуида кўриклар ва олимпиадалар ташкил этадилар.

Ўқувчиларни ҳарбий техник тайёргарлиги ёзги таътил вақтларида ҳам тўхтаб қолмаслиги керак. Бу вақтда ўқув муассасидан ташқари болалар ва ўсмирлар муассасалари ўз ишларини давом эттирадилар, ўқувчилар оромгоъларида ҳарбий техник тўғараклари тузилади, спортнинг техник турлари бўйича мусобақалар ўтказилади, «Ватанпарвар» ташкилотининг техник клубларига, ҳарбий қисм ва билим юртларига экскурсиялар уюштирилади. Ўқувчилар ҳарбий спорт оромгоъларида автомобиль ва мотоциклларни ҳайдаш, ўқ отар қурооллардан ўқ отиш малакаларини такомиллаштирадилар.

Жамоа ташкилотларининг ёрдами билан махсуслашган техник мудофаа оромгоълари ташкил этилиб, уларнинг моддий базаси асосида ҳар хил техник тўғараклар қатнашчиларининг йиғини ўтказилади ва шунингдек, спортни ҳарбий техник турлари бўйича мусобақалар ташкил қилинади.

Ўқувчи ёшларни Қуроолли Кучлар хизматига яхши тайёрлаш мақсадида спортнинг ҳарбий-амалий турлари машғулотларига жалб қилиш, ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий мудофаа ишларида алоҳида ўрин эгаллайди.

Ўсмирларда жисмоний чидамлиликини, эпчилликини, ҳаракатлар бажарилишининг тўғрилигини, кузатувчанликини, ташқи таъсирга жавоб тезлигининг ривожланиши доимий диққат эътиборда бўлиши зарур. Ўқувчилар бу малакаларни тўсиқлар чизигини забт этишда, кичик

калиберли винтовкалардан ўқ отишда, жойларда йўналишни топишда, нишонга гранатани улоқтириш каби машғулотларда ўзлаштирадилар.

Жисмоний ривожланиш ва олинган малакаларни такомиллашуви мактаблар ва жамоа ташкилотлари кучлари билан ташкил этилган мудофаа спорт оромгоҳларида давом эттирилади.

Қўйилган вазифаларни муваффақиятли равишда ечиш учун мактаб ўқув спорт базасининг «Чақирикқача қадар бошланғич тайёргарлик» дастурида кўрсатиб ўтилган талаблар даражасига етказиш учун ҳаракат қилиш керак.

«Алпомиш ва Барчиной» махсус тестларини топшириш учун ҳар бир ўқув муассасасида энг яхши спортчилардан жамоат инструкторларини ва спорт секциялари раҳбарларини тайёрлаш керак.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ва оммавий мудофаа ишларини ташкиллаш ва ўтказишда ҳарбий таълим раҳбарининг вазифалари:¹¹

Ўқув муассасасида ҳарбий тўғаракларни тузиш ва улардан 1 ёки 2 тасида машғулотлар олиб бориш, шунингдек, бошқа ўқитувчиларга ўқувчиларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда ўз ёрдамини кўрсатиш, ҳар хил кўриклар, спортнинг ҳарбий-амалий турлари бўйича мусобақалар ташкил этиш ва ўтказишда фаол қатнашиш;

Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий мудофаа ишларини режалаштириш ва ўтказишда синф раҳбарларига услубий ёрдам кўрсатиш;

Ўқувчи ёшларни ҳарбий таълим ва ҳарбий ватанпарварлик тарбияси сифатини ошириш мақсадида ҳомий бўлган ҳарбий қисмлар ва жамоат ташкилотларининг ёрдамидан самарали фойдаланиш;

Ҳарбий мутахассисликларни ташвиқот қилиш ва мудофаа ишлари бўлимига ўсмирларни ҳарбий билим юртларига танлашда кўмак бериш;

¹¹ ЧҚБТ Низоми. 1993 йил. 10 январ.

Мактаб директори раҳбарлигида ҳарбий таълим тайёргарлигини тугалланишига бағишлаб, ҳарбий спорт байрамларини ташкил этиш ва ўтказиш.

ЧҚБТ раҳбари ўз вазифаларини мактабнинг педагогик жамоаси ва энг аввало, синфдан ва ўқув муассасидан ташқари тарбиявий ишлар ташкилотчиси, жисмоний тарбия ўқитувчиси ва синф раҳбарлари билан биргаликда бажариши керак. У ўз ишларини ўқув муассасидаги ёшлар ташкилотларига таяниб олиб бориши лозим.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ва оммавий муҳофаа ишлари ойлигининг асосий вазифалари.¹²

1. Ўқув муассасидаги ёшлар ташкилотларини ҳарбий қисмлар билан бўлган алоқасини янада мустаҳкамлаш.
2. Ўқувчи ёшларни Ўзбекистон Қуроли Кучларига садоқат руҳида тарбиялаш ишларини кучайтириш.
3. Оммавий муҳофаа ишларини самарадорлиги ва юқори синф ўқувчиларини техник ва жисмоний тайёргарлиги даражасини ошириш, шунингдек уларни Ўзбекистон Қуроли Кучлари хизматига тайёрлаш.

Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий муҳофаа ишлари ойлиги кунларида, ёшларни жисмоний ва ҳарбий техник тайёргарлиги бўйича «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестларини топшириш ўтказилиши, Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий муҳофаа тадбирлари, жанговар ва меҳнат шуҳрати жойларига сафарлар, улар бўйича маърузалар, суҳбатлар, шон-шуҳрат кечалари, кинофестиваллари, Ўзбекистон қаҳрамонлари билан учрашувлар, шунингдек, ҳарбий-амалий спорт турлари бўйича мусобақалар уюштирилиб, ҳарбий спорт байрамлари ўтказилади. «Ватанпарвар» ва «Қамолат» ташкилотлари ойлик кунларида «Ўзбекистон Конституцияси Ватан ҳимояси тўғрисида» мавзусида маърузалар, жасорат дарслари ва кўриклар ташкил этадилар. 14-январ «Ватан ҳимоячилари куни» ўқувчилар Ватанимиз озодлиги ва

¹² Ҳар йили 14 декабрдан, 14 январгача оммавий муҳофаа ойлиги ташкилланади.

мустақиллиги йўлида қурбон бўлган қаҳрамонлар ҳайкаллари пойига гулчамбарлар қўйиб, фахрий қоровулда турадилар.

Ўтказилаётган барча Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий мудофаа ишлари тадбирларининг мафкуравий-сиёсий мазмуни, ўқувчиларга Ўзбекистон Конституцияси, Президент ва ҳукуматнинг Ватанни химоя қилиш борасидаги қонун ва қарорларини,¹³ Ўзбекистон Республикаси ҳукумати олиб бораётган тинчликсевар ички ва ташқи сиёсатни, Ватанимиз тинчлиги ва хавфсизлиги йўлида амалга оширилаётган фаолиятларини тушунтириб беришдан иборат бўлиши керак.

Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий мудофаа ишлари ойлиги кунларида халқимизнинг ўтмишдаги буюк фарзандлари қилган оламшумул қаҳрамонликларини ва бугунги кунда Қуролли Кучлар сафларида Ватан химояси учун садоқат билан хизмат қилаётган замондошларимиз жасоратларини кенг ташвиқот қилиш тавсия этилади.

Ўқувчи ёшларга бугунги кунда халқимизни, озод ватанимизни мустаҳкам, иқтисодиёт жиҳатидан қудратли ҳуқуқий жамият яратиш йўлидаги тинч меҳнатини кўра олмаётган ва бизнинг мустақиллигимизга раҳна солаётган ҳар хил диний экстремистик гуруҳларининг жинояткорона кирдикорларини рўй-рост очиб ташлаб, уларни бу иллатларга, халқимиз душманларига қарши аёвсиз курашга ва Ўзбекистоннинг садоқатли фарзандлари бўлиб етишишга чақириш мақсадга мувофиқдир.

«Ватанпарвар» ва ёшлар ташкилотлари ойлик кунларида ўқувчиларнинг жамоатчилик асосида ўқув моддий базасини, ўқ отиш тирларини, майдончаларни, тўсиқлар чизигини ва бошқа ўқув жойларни такомиллаштиришга, кўргазмали қуролларни тайёрлашга, ўқув синфларни жиҳозлашга кенг жалб қилиши керак. Ўқув моддий базасини тўла ва талаблар даражасида бўлиши оммавий мудофаа ишларини янада кенг ёйишга имкон яратади.

¹³ “Умумҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида” ги, ”Мудофаа тўғрисида” ги қонунлар, “Мудофаа доктринаси” назарда тутилмоқда.

«Ватанпарвар» ташкилоти ойлик кунларида ўтказилаётган тадбирларни деворий газета таъририяти мунтазам равишда «Жанговар варақа» лар, деворий газеталар ва мактаб радиотармоғи орқали ёритиб боришларига ҳаракат қилишлари керак. Шунингдек, «Ватанпарвар» ташкилоти янги аъзолар қабул қилиш, аъзолик бадалларини тўлаш, ўқувчилар, ўқитувчилар ва ёрдамчи таркиб ўртасида «Ватанпарвар» лотореясини тарқатиш бўйича катта ишларини амалга ошириши керак. Оммавий мудофаа ойлигини якунловчи босқичи бўлиб, Ўзбекистон «Ватан химоячилари кун» га бағишлаб ўтказиладиган кеча хисобланади. Бу кечалар барча иштирокчиларни эътиборини қозонган ҳолда, қизиқ ва мазмунли ўтиши керак. Мактабга одатда, Улуғ Ватан Уруши қатнашчилари, Ўзбекистон Қаҳрамонлари, заъирадаги офицерлар ва маҳаллий ҳарбий қисмлар офицерлари келадилар. Бу инсонлар ҳаётида ўқувчиларга айтишга, ўз хотираларини эслашга арзигулик воқеалар, ҳаётни аччиқ-чучук тажрибалари бор. Уларнинг қаҳрамонликлари, босиб ўтган ҳаёт йўллари ўқувчи ёшлар учун намуна бўлиб қолиши лозим. Она-Ватан химояси ва унинг равнақи учун қилган жасорати ва меҳнат қаҳрамонликлари ёшларга «Яшашдан мақсад нима» деган мангу саволга жавоб топишларига кўмак бериб, уларни ҳаёт йўллариини белгилаб беради.

Ўқув муассасидаги бундай кечалар узоқ вақт кеча қатнашчилари ва ўқувчилар хотирасида қолиши учун ўзини ўтказиш тартибига эга бўлиши керак.

Кеча тантанали равишда барабан садолари остида Ўзбекистон байроғини олиб кириш билан бошланади. Унинг бадий қисми ҳам, мазмуни, ҳам бой бўлиши зарур. Бунга мактаб бадий хаваскорларини чиқиши, Ватан ҳақидаги кўшиқ ва шеърлар, турли мавзудаги савол-жавоблар орқали эришиш мумкин.

Ҳарбий ватанпаварлик ва оммавий мудофаа ишлари ойлиги режаси уни ўтказишдан анча олдин тузилади (ишлаб-чиқилади) ва «Камолат»

ёшлар ташкилоти, «Ватанпарвар» ташкилоти, «Шунқорлар» ҳарбий спорт ўйини коллеж штаби томонидан биргаликда ҳар томонлама муҳокама қилинади, ва мактаб директори томонидан тасдиқланади.

Унда барча тадбирлар, ўтказиш муддатлари ва уларни амалга ошириш учун жавобгар бўлган шахслар санаб ўтилади. Ҳарбий ватанпарварлик ва оммавий мудофаа ишлари ойлиги давомида техник ва ўқ отиш тўғрақларида шуъулланувчи ўқувчиларни сони сезиларли даражада кўпаяди, отиш мусобақалари ўтказилади, мудофаага кўмаклашувчи «Ватанпарвар» ташкилотига янги аъзолар қабул қилинади ва «Ватанпарвар», «Камолат» ташкилотларини лотореялари тарқатилади.

Оммавий мудофаа ишлари ойлиги ёшларда Ўзбекистон Қуролли Кучларига бўлган ҳурмат ва муҳаббатни тарбиялашга хизмат қилади, уларда шонли тарихимизни янада яхшироқ билишга интилиш уйбониб, Чақирувгача ёшларни ҳарбий хизматга онгли равишда тайёрланишларига имкон яратади. Юқорида айтиб ўтилгандек, спортни ҳарбий техник турлари бўйича мусобақалар ташкиллаш, оммавий-мудофаа ишлари ойлигининг таркибий бир қисмидир.

Спортнинг ҳарбий-техник турлари, ёшларни меҳнатга ва Ватан химоясига ҳар томонлама тайёрлашнинг муҳим бир воситаларидан бўлиб ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, ҳарбий таълим ўқитувчиси ўқув муассасасида «Ватанпарвар» ташкилоти билан биргаликда уни кенг ривожланишига эришишга ҳаракат қилиши керак.

Бизга маълумки, кўпгина мактаб ва бошқа ўқув юртларида оммавий-мудофаа ишлари талаб даражасида йўлга қўйилган эмас. Уларда камдан-кам ҳолларда мусобақалар ўтказилади, спортчиларни тайёрлаш, уларни тарбиялаш яхши ташкил этилмаган. Кўп ҳолларда ишларни бундай ҳолатда бўлишига ҳарбий таълим ўқитувчиси ва мактаб маъмуриятининг меъёрий ҳужжатларни билмасликлари, баъзан эса мусобақаларни ташкиллашга истаклари йўқлиги сабаб бўлади.

Ушбу машғулотда спортнинг баъзи бир ҳарбий-техник турлари бўйича мусобақаларни уюштириш ва ўтказишни шакл ва услубларини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Мусобақалар спортнинг барча турлари бўйича «Алпомиш ва Барчиной» меъёрлари асосида ўтказилади. Шундай қилиб, бу мусобақа тўғрақ ишлари натижаларининг якуний кўригидир. Мусобақалар синф ичида, синфлараро, мактаб, туман, шаҳар ва вилоят биринчилиги учун ўтказилиши мумкин.

Спортнинг ҳарбий-амалий турлари бўйича ўқув муассасасидасинфлараро мусобақалар уюшган ҳолатда тантанали вазиятда ўтказилади. Мусобақага ўқувчиларнинг ота-оналари, ҳомий ташкилотларнинг вакиллари, ҳарбий қисм офицерлари таклиф этилади.

Мусобақалар дастури, уларни ўтказилиш муддатлари, ўқувчиларнинг ёшлар спорт турлари бўйича мусобақа қоидаларига қатъий равишда мувофиқ бўлиши керак.

Ўқувчилар қуйидаги ҳарбий техник спорт турлари билан шуғулланишлари мумкин::

- Авиамодель;
- Автомодель
- Мотоцикл;
- Батальон;
- Ўқ отиш;
- Радио спорти;
- Йўналишни топиш.

Ўқув муассасасида ўтказиладиган ҳар бир мусобақа пухта равишда тайёрланиши, чиройли безатилиши, ташкилий жиҳатдан юксак даражада ва қисқа вақт ичида ўтказилиши лозим. Мусобақаларни ўтказилишига ҳакамлик даражаларига эга бўлган ўқувчилар кенг жалб қилиниши керак. Ўқув муассасидаги ҳар бир мусобақа директор томонидан тасдиқланган

дастур бўйича ўтказилиши ва бу дастур шартлари мусобақа катнашчиларига икки ой аввал етказилиши шарт.

Мусобақани ташкиллаш қоидалари.

Ҳарбий спорт мусобақаси - бу ЧҚБТ фанини ўзлаштиришни, тўғарак ва ўқув машғулотлари ишларининг якунини ўтказиш демакдир.

Ҳар бир мусобақа тасдиқланган дастур шартлари бўйича ўтказилиши керак. Бу дастур мусобақа ўтказишнинг асосий ҳужжати бўлиб ҳисобланади. Мусобақа дастури мусобақа ўтказилишдан икки ой аввал директор томонидан тасдиқланади. Дастур тасдиқлангандан сўнг, у кучга киради ва унга мусобақа давомида ҳам мусобақадан кейин ҳам ўзгартириш киритиш қатъиян таъқиқланади. Мусобақа дастури одатда 10 та бўлимдан иборат бўлади:

Ушбу мусобақанинг мақсад ва вазифалари ёритиб берилади.

Мусобақани ўтказиш жойи ва вақти кўрсатилади.

Мусобақа раҳбарияти ҳақида маълумотлар.

Мусобақани моддий техник жиҳатдан таъминлаш кимга юклатилганлиги.

Мусобақа катнашчилари ва командалар таркиби.

Мусобақа дастури.

Мусобақани ўтказиш шартлари.

Биринчиликни ва шахсий мусобақа ғолибларини аниқлаш тартиби.

Қатнашчиларни мукофотлаш тартиби.

Мусобақаларда катнашиш учун аризалар бериш тартиби кўрсатиб ўтилади.

Мусобақаларда кўрсатиладиган натижалар, энг аввало катнашчиларни мусобақага тайёргарлиги сифатларига боғлиқ бўлади.

Мусобақалар бошланишидан икки ой аввал катнашувчилар томонидан мусобақа шартлари, ҳар бир спорт тури бўйича «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестларидаги нормативлар кўриб чиқилиши керак

бўлади. Мусобақа қатнашчилари учун ҳар бир спорт тури бўйича доимий, ҳафтасига 2-3 маротаба машғулотлар ташкил этилиш мумкин.

Команда таркибини тузиш ва мусобақага ариза топширишдан бир ҳафтадан олдинроқ якуний синов назоратини ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

Бу синов назорати натижаларига асосланиб, командани асосий таркибини аниқлаш мумкин. Мусобақаларга тайёрланиш даврида спорт инвентарлари жиҳозларини, техника ва қурол яроқларни яхши ҳолатга келтириш жуда муҳимдир.

Мусобақалар сифати ва уларни тартибли ўтиши, уларнинг ўқув моддий базасини пухта тайёрлашга боғлиқ бўлади. Мусобақа қаерда бўлиши, югуриш йўлакчаларини ким ва қаерда тайёрлаши, қайси тирда ўқ отиш ўтказилиши ва шунга ўхшаш барча саволлар аниқ ва равшан белгилаб олиниши керак. Бундан ташқари у ёки бу спорт иншоотини спортчиларни қабул қилиш имкониятларини ҳам тўғри белгилаш жуда муҳимдир. Масалан, граната улоқтириш майдончасига фақат 1 киши жойлашади. Машқни бажариш учун зарур бўлган вақт (1 имконият) 1 дақиқа. Агар дастурда 2та имкониятдан фойдаланиш кўрсатилган бўлса, ўз - ўзидан машқни бажариш учун бўлган вақт ҳам 2 баробар кўпаяди, яъни 2 дақиқа бўлади. Команда таркиби 20 кишидан иборат. Шундай экан, командага бу машқни бажариши учун 40 дақиқа керак бўлади. Командалар алмашишига, тайёрланишга яна 5 дақиқа ажратилади. Шундай қилиб, граната улоқтириш бўйича 4та команда мусобақаси учун умумий ҳисобда 3 соат вақт керак бўлади.

Мана шундай ҳисобларни ҳар бир спорт тури бўйича бўладиган мусобақалар учун ҳам тузиш керак. Бу мусобақаларни тўғри ташкил этишга ва ўз вақтида ўтказишга ёрдам беради.

Юқорида кўриб ўтилган оммавий мудофаа ишларининг шакл ва услублари турли тумандир. Бу ишларни ташкил этиш ва ўтказишга ҳарбий таълим ўқитувчилари ижодий тарзда ёндашишлари керак.

Чунки, ўқувчи ёшларни ҳарбий билимлар билан қуроллантириш, уларда ҳарбий касбларни эгаллашга бўлган иштиёқни тарбиялаш, ҳарбий спорт турларини ёшлар орасида кенг ташвиқот қилиш бу тадбирлар ёрдамида уларда Ўзбекистонга, унинг Қуролли Кучларига муҳаббат ва садоқат туйғуларини тарбиялаш демакдир. Албатта, бундай мақсадларга етиш, режалаштирилган натижаларга эришиш ўқитувчилардан, оммавий муҳофаа ишлари ташкилотчиларидан катта куч-айрат, билимдонлик, юксак ташкилотчилик сифатлари бўлишини талаб қилади. Ўз ишига ижодий тарзда ёндашиб, бу тадбирларни турли услуб ва шакллари амалиётга жорий этиб, ёшларни Ватан ҳимоясига тайёрлаш, давлат аҳамиятига эга бўлган муҳим вазифалардан бири эканлигини чуқур ҳис этган ўқитувчилар албатта, ўз олдиларига қўйилган бу шарафли вазифаларни бажарилиши уйдасидан чиқадилар.

2.2§. Кеча ва учрашувлар ҳамда назарий конференцияларнинг ёшлар ватанпарварлик тарбиясида тутган ўрни.

Ўқувчи ёшларни ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида, уларни Ватан химоясига тайёрлаш ишларида уруш ва меҳнат фахрийлари билан тематик кеча ва учрашувлар ўтказиш муҳим ўрин эгаллайди. Бундай кеча ва учрашувлар бўлажак Ватан химоячиларининг руҳий дунёсига мафкуравий жихатдан таъсир кўрсатишда катта имкониятларга эгадир.

Бу тадбирларни ўтказиш анча мураккаб бўлиб, кенг ва пухта ишлаб чиқилган режани талаб қилади. Бу режада ёшларни Ватан химоясига тайёрлаш ишларининг ёки уруш ва тинчлик муаммоларини ёритиб беришда, ҳарбий ватанпарварлик тарбияси воситаларидан фойдаланиш тартиби аниқ белгиланган бўлиши керак.

Ҳарбий ватанпарварлик тарбияси мавзусидаги тематик кечаларнинг ўзига хос жиҳатлари, уларни публицистик, ҳужжатли бадиий хусусиятга эга эканлиги, аниқ ифодаланган сюжетнинг борлиги, саънат ҳаракатларининг композицион турғунлиги, ёшларнинг ҳаётий тажрибаларига таяниш, уларнинг Ватан химояси, уруш ва тинчлик муаммоларига бўлган муносабатларидир. Тематик кечаларни ўтказишда ёшлар диққатини ўзига тортувчи бадиий эстетик воситалардан кенг фойдаланиш лозим. Булар қуйидагилар бўлиши мумкин: замонавий шиорлар, шунингдек, Ватан учун бўлган урушлардан қайтмаганлар ҳақидаги шеърлар; ёшлар ўртасида оммавий бўлган қўшиқларни ижро этиш; ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги поэзия ва мусиқа кўрикларини ўтказиш; кинофильмлар, адабиёт ва санъат асарларини муҳокама этиш ва бошқалар.

Тематик кечалар Ватанимиз тарихида, халқимиз ҳаётида чуқур из қолдирган шонли саналар ва қаҳрамонона воқеаларга, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ва халқимизнинг жанговар ва меҳнат анъаналарига, Ватан химоясига тайёргарлик, уруш ва тинчликнинг долзарб муаммоларига бағишлаб ўтказилади.

Кеча мавзулари умумий хусусиятларга эга бўлиб, аниқ ифодаланганлиги билан ажралиб туриши керак. масалан, “Ўзбек халқининг иккинчи жаҳон урушидаги жасорати”, “Ўзбек халқининг тинч меҳнатига - ишончли химоя”, “Замонавий шароитларда ҳарбий бурчнинг хусусиятлари нималардан иборат”, “Мустақиллик - Ватан тақдирида”, “Миллий ғоя, миллий истиқлол -буюк келажагимиз гаровидир” ва бошқалар.

Ўқувчи ёшларни Ватан химоясига руҳий жихатдан тайёрлашни ривожлантиришга тематик кеча цикллари катта самарадорлик таъсир этади. Одатда уларни ўтказиш бир ўқув йилига режалаштирилади. Тематик кечаларни ҳар бир циклдаги сони кўриб чиқиладиган муаммоларни ҳажми ва хусусияти, шунингдек, ўқувчиларни тайёргарлик даражаси билан белгиланади.

Тартибга кўра, ҳар бир цикл 5-7 кечани ўз ичига олади ва улар ойига бир, икки марта ўтказилади.

Кечаларни ташаббус гуруҳи тайёрлайди ва ўтказди. Ташаббус гуруҳи аъзоларидан етакчи, яъни кечани олиб боровчи сайланади. Бу инсон чуқур билимларга эга бўлиши, Ватан химоясига ёшларни тайёрлаш борасидаги муаммолардан бохабар бўлиши, кескин саволларни қўя олиши ва нотиклик санҳати асосларини ўзлаштирган бўлиши керак. У кечада олдиндан кутилмаган узилишларни тўлдиришга, кечага тайёр бўлиши, қатнашчиларни кайфияти ва қизиқишларини кўтара олиши, кўргазмали воситалардан моҳирлик билан фойдалана олиши, кечани тартибли равишда олиб борилишига ва композицияни бирлигига эриша олиши керак.

Кечада сўзга чиқувчиларни олдиндан белгилаб олиш, уларни кечани мафкуравий-назарий томонлари билан таништириш, мавзунини ёрқин ифодалаб бериш учун кўргазмали ва бадиий воситаларни танлаб олиш жуда муҳимдир.

Кеча ўтказиладиган бинони бадиий жихатдан безаш, кеча ҳақидаги эълоннинг чиройли чиқарилиши, кеча эмблемаси, кўргазмали воситалар, турли хил кўргазмалар, сурат ва деворий газеталар, санхат асарлари ва бошқалар кечанинг моҳиятини тушунишга имкон яратади, жонли сўзни кучайтириб, кеча қатнашчиларини кайфиятини кўтаради. Кеча бошланишидан аввал, бадиий хаваскорлик тўғаракларининг чиқиши, бадиий-муסיқавий композицияларни, диафилмлар, видеофильмлар ва бошқа зурур воситаларни тайёрлаб қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Кеча самарадорлигини оширишнинг муҳим омили - бу унда қатнашувчиларнинг фаол иштирок этишларидир. Бу муаммоли вазиятларни яратиш, қатнашувчилар билан ўзаро мулоқот олиб бориш ва бошқалар. Кечада эмоционал кайфиятни яратишда ҳарбий ритуаллар, хотира дақиқалари, “Армия муҳити” (ҳарбий кўшиқлар, маршлар, сигналлар) катта аҳамиятга эгадир.

Қисқаси, бундай кечаларни тарбиявий аҳамияти уларни таъсирчанлиги, қай даражада тайёрланганлиги, ташкил этилганлиги ва ўтказилишига боғлиқ бўлади.

Уруш ва меҳнат фахрийлари билан учрашувлар ўтказиш.

Ўқувчи ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида муҳим аҳамиятга эга бўлган тарбиявий шакллардан бири, бу уруш ва меҳнат фахрийлари билан учрашувлар ўтказишдир. Уруш ва меҳнат фахрийлари бой жанговар, меҳнат ва ҳаётий тажрибаларга эга бўлиб, уларнинг билимлари ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда жуда ҳам катта аҳамиятга эгадир. Фахрийлар давлатимизнинг, халқимизнинг шонли жанговар ва меҳнат анъаналарини куйинчак ташвиқотчиларидир. Улар халқимизнинг жасорати тўғрисидаги хотираларни ўчиб, унут бўлиб кетмаслиги учун барча нарсаларга тайёрдирлар. Фахрийлар билан бўлган учрашувлар чуқур ватанпарварлик мазмунига тўлган унутилмас воқеаларга айланиб кетади.

Ёшларга халқимизнинг қахрамонона ўтмиши, мустақиллигимизнинг тарихий аҳамияти ҳақида тўла тассавурга эга бўлишга ёрдам бериш, бу фахрийларимизнинг фахрли бурчларидир. Ўқувчилар билан учрашувлар жараёнида, фахрийлар нафақат жасорат ҳақида, балки, инсон ўзини фуқаролик бурчини бажаришга қандай тайёрлаш кераклиги, ўз ҳаракатлари ва Ватан тақдири учун масъулият ҳиссини тарбиялаш тўғрисида ҳам сўзлаб берадилар.

Фахрийлар, тарбиявий йўналишга эга бўлган тадбирларни ташкиллаш ва ўтказишда фаол иштирок этадилар. Улар ёшлар билан биргаликда тематик кечалар, конференциялар, доклад ва суҳбатлар, фотоқўرғазмалар, шунингдек, тарихий саналарга бағишланган диспутлар, жасорат дарслари, 3 авлод учрашувлари ва бошқа тадбирларни ташкиллайдилар ва ўтказадилар. Улардан баъзиларини мавзуларини келтириб ўтамиз:

“Мардлар қўриқлайди Ватанни”, “Ҳеч кимга бермаймиз сени Ўзбекистон”, “Мустақиллик - менинг тақдиримда” ва бошқалар.

Лекин, фахрийлар билан учрашувлар ташкиллаш ва ўтказишда ҳали кўпгина ўз ечимини топмаган муаммолар бор. Баъзан, “Жанговар ва меҳнат шуҳрати” тўғрисидаги кеча ва учрашувлар шунчаки юзаки, расмийчилик билан, зерикарли тарзда ўтказилаётганлигининг гувоҳи бўламиз. Бундай юзаки ташкилланган тадбирлар албатта ёшларда қизиқиш уйғотмайди, уларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясига кўзланган таассуротларни ўтказа олмайди. Бундай салбий ҳолатларнинг сабабларидан бири, бу тадбирларнинг яхши тайёрланмаганлигидир, чунки, бундай тадбирларни ўтказишда, унда иштирок этишда бирор бир инсонни жанговар ва меҳнат хизматлари етарлича бўлмайди. Бу инсон яна жасорат, мардлик, маъсулият ҳақида ҳаяжонли, ишончли сўзлай олиши, ўқувчиларни ўз ҳикоясига ёки суҳбатига жалб қила олиши, уларда кучли қизиқиш уйғота олиши керак. Шунинг учун ҳам таклиф қилинган фахрийлар билан олдиндан суҳбатлашиб олиш, уларга кечада

катнашувчи ўқувчиларнинг хусусиятлари тўғрисида гапириб бериш, уларнинг эътиборини қандай жалб қилиш усуллари ҳақида маслаҳат ва кўргазмалар бериш мақсадга мувофиқдир. Бундай учрашувларга ўз навбатида ўқувчиларни ҳам тайёрлаш керак. Уларга фахрий ҳақидаги маълумотларни сўзлаб, унинг ички-маънавий дунёсини ўқувчиларга очиқ бериш йўли билан, унга бўлган қизиқишни ошириш мумкин. Бу ерда ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини, уларнинг эҳтиёж ва қизиқишларини ҳисобга олиш жуда муҳимдир.

Фахрий меҳмоннинг суҳбатини ўқувчиларни ўқишдаги меҳнатлари, уларнинг аجدодларимиз анъаналарини давом эттиришдаги ютуқлари билан боғлаш мақсадга мувофиқдир. Фахрий меҳмоннинг ҳикояси ёшларнинг саргузаштларга бойлиги, қизиқарли маълумотларга эга эканлиги билан жалб қилиниши, уларда бундай инсонлар билан муомала қилиш, эҳтиёжини шакллантириш ва юксак фуқаролик бурчига эга бўлган жасоратли кишилардан ўрнак олишга интилишни фаоллаштириши, ўзларини Она-Ватан химоясига руҳий тарбиялашга ёрдам бериши керак.

Бундай учрашувлар ўқувчилар шахсининг ички кечинмаларини фаоллаштиришга хизмат қилиши, уларни фахрий ҳикоясидаги воқеа ва ʼодисаларга куюнчаклик билан қарашга ўргатиш лозим. Бу учрашувларнинг муҳим тарбиявий аҳамиятларидан бири, фахрийларни ёшларга Қуролли Кучларимиз ва халқимизнинг жанговар ва меҳнат анъаналарини муқаддас билиб, уларнинг муносиб давомчилари бўлиши ҳақидаги насиҳатлари ҳисобланади. Фахрийларнинг бу маслаҳати ёки тилаклари оғзаки баён қилиниши ёки деворий газеталарда чиқарилиши мумкин.

Фахрийлар билан ўтказиладиган учрашувларнинг самарадорлигини ошириш шартларидан бири - бу уларни ҳаётидаги аниқ бир воқеа ёки ҳодисалар билан боғланган жойларда ўтказилишидир. Учрашув жойи унинг қатнашчиларини самимий суҳбатга йўналтириши, фахрийлар

билан ёшлар ўртасида бир - бирини тушуниш хиссини шакиллантиришга ва ўқувчиларда бу учрашувларга қизиқиш уйғотишга хизмат қилиши керак.

Фахрийлар билан учрашувлар ўтказиш - ёшлар маънавиятини, ахлоқий соғломлигини шакллантиришда муҳим манбадир. Бу авлоддан - авлодга ўтиб келаётган анъаналар, урф - одатлар, қолаверса ёшларимиз қизиқиш ва интилишларига эътибор демакдир. Бу учрашувлардаги фахрийларимизнинг чуқур ташвишлари, кайфиятлари, жўшқин хотиралари тарбиянинг маънавий асоси бўлиб хизмат қилади.

Бугун демократик адолатли жамиятни куриш учун, яшаб, меҳнат қиляпмиз - бу ҳаётини матонат ва баркамолликнинг ўзига хос имтиҳонидир. Бу ерда маънавий бўшлиққа ёки маданиятсизликка умуман ўрин йўқ. Шунинг учун маънавий- ахлоқий янгиланиш ва тозаланиш муаммоларига алоҳида эътибор берилмоқда. Жамиятимизни ислоҳ қилиш ва янгиланишнинг бошланиши, урф-одатлар билан миллий маънавият, ахлоқ ва маданиятнинг кучли қатламлари юзага келаётир. Бу ишларни амалга оширишда, албатта, фахрийларимиз ўз ўринларига эгадир. Улар ёш авлод тарбиясида муҳим рол ўйнаб, Ватанимизнинг буюк келажаги йўлида сидқидилдан меҳнат қилмоқдалар.

Ватанимиз ёшларининг муқаддас бурчи - бу аجدодлар аъаналарига содиқликдир. Чунки, Президентимиз И.Каримов таъкидлаганидек, “Аждодларимиз анъаналари, бу бизнинг ахлоқимизни озиқлантирувчи, маънавий ҳаётимизни бойитувчи манбаъдир”.

Назарий конференцияларни ўтказишнинг мақсад ва вазифалари.

Назарий конференция - бу жамоа бўлиб, шу тартибда китоблар мазмунини таҳлил қилиш, китобхонлар ўртасида ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси муаммолари бўйича бир ёки неча асослар юзасидан фикр алмашиш, мунозара юритишдир.

Бундай иш олиб боришнинг асосий хусусияти шундан иборатки, бунда асосий ўрин китобхонларга, уларнинг фикрларига тегишлидир. Китобхонлар конференцияси ёшларни тарбиялашда яқиндан кўмак беради, диққат билан мутоалаа қилишга, ўқиб чиқилган нарсаларни чуқур таҳлил қилишга ўргатади, уни англашга ёрдам беради, уларни Ватанимизга садоқат руҳида Зарбиялайди, ёшларни ҳар хил муаммолар бўйича фикр алмашишга интилишларига жавоб беради.

Конференцияларни ўтказиш давомида кенг китобхонлар оммасини бадий асарлар ҳақидаги фикрлари аниқланади ва бу муаллифларга ўзларини малакаларини ўстиришга ёрдам беради, танқидчиларга эса, уларни ижодларини чуқур ва ҳаққоний баҳолашга имкон яратади.

Шундай экан, назарий конференция фақат китобларни тарғиб қилиш воситасигина эмас, балки ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик, маданий ва эстетик тарбиялашни бир шакли ҳамдир. Бундан ташқари ЧҚБТ раҳбари Зомонидан ўтказиладиган конференция шу фанни ташвиқот қилишни яхши бир воситасидир.

Назарий конференциянинг асосий шarti - самимий фикр алмашиш, ўқувчиларни ўқиб чиқилган китоблар, уларда кўтарилган муаммолар ҳақидаги шахсий фикр мулоҳазаларидир.

Ҳарбий-ватанпарварлик мавзусидаги назарий конференция-ўқувчи ёшларни Ватан химоясига тайёргарлик руҳида тарбиялашни таъсирчан воситаси бўлиб ҳисобланади.

Уларни тортувчи кучи, самимий вазиятда ўтиши, ёшлар қалбига чуқур таъсир этишидир.

Бундан ташқари, назарий конференциялар шундай уюштирилиши мумкинки, бунда ўсмирлар ва қизлар Чақирувгача ёшлар тайёргарлиги фани бўйича ўз билимларини намоён қилиш имкониятларига эга бўлиши мумкин.

Назарий конференцияни тайёрлаш ва ўтказиш учун бир қанча кишилар кучини сафарбар қилишга тўғри келади. Ҳар бир назарий

конференция ўзини дастурига эга бўлиши керак. Назарий конференцияга тайёргарлик, мактаб ҳарбий таълим раҳбари томонидан ташкилий кенгаш ва кутубхона вакиллари билан биргаликда олиб борилади. Конференция режаси академик лицей ёки коллеж директори томонидан тасдиқланади.

Конференцияни ташкиллашда иложи борича ўқувчиларни ўзларини жалб қилиш жуда муҳимдир. Ҳар бир ўқувчига алоҳида вазифа топшириш керак.

Агар вазифа мураккаброқ бўлса (масалан: адабиётларни йиғиш) у холда вазифани ўқувчилар гуруҳига топшириш маъқулдир. Назарий конференцияни тайёрлаш услубини асосий принципи-бундай тадбирларни ўқитувчи раҳбарлиги остида ўқувчиларни ўзлари тайёрлаши керак. Демак, ўқувчиларни мувофиқ равишда уюштириш, уларни ижодий кучларини керакли йўналишга юргизиш керак. Ҳудди мана шу ерда ўқувчиларга жамоат ташкилотлари ва кутубхона вакиллари ёрдами керак бўлади. Назарий конференцияга уруш ва меҳнат ветеранлари, ҳарбий қисм вакиллари ва шу мактабни тамомлаган ҳарбий хизматчи ёки армия хизматини ўтаган ёшларни таклиф қилиш мақсадга мувофиқдир.

Ҳар бир конференцияга мазмунли жарангли ном танлаш керак, унда конференцияни мавзуси ва йўналиши ўз аксини топган бўлиши керак.

Масалан: “Отамданқолган далалар” китоби бўйича ўтказиладиган конференцияга “Анъаналар давом этмоқда”, ёки “Офицерлар” фильми бўйича - “Офицерлик-қаҳромонона касб” деган номларни бериш мумкин.

Конференция ўтказилаётган вақтда унинг қатнашчиларини фаоллаштириш кеч бўлади, шунинг учун бу иш раҳбар томонидан олдинроқ бошқа тадбирлар ёрдамида амалга оширилиши керак. Ҳар бир конференция бу ишларни якуний ҳисоботини чиқариш учун ўтказилиши лозим.

Уни вазифаси ёшларда эстетик нозик дидни, ахлокий идеал ва катъий эътиқодни тарбиялашдир. Тажрибали раҳбарга мунозара вақтида ўқувчиларни фаоллигини бошқариш, уни керакли оқимга йўналтириш қолади холос.

Демак, конференция учун мавзуни тўғри танлаш - бу муваффақият гаровидир. Лекин, қандай танлаш тўғри бўлади? Бу ерда сўз таниқли, машҳур ёки умуман номаълум бўлган муаллифлар ҳақида кетяптими.

Баъзи вақтида шундай бўладикки, асарнинг бадиий сифати юксак бўлмаслиги, лекин унда муаллиф кўтарган муаммолар барчани ҳаяжонлантириб ларзага солиши мумкин. Ҳар қандай вазиятда ҳам ташкилотчи конференциянинг асосий вазифасини белгилаб олиши зарур, бунинг учун китобхонларни ушбу муаммоларга бўлган қизиқиш сабабларини тушуниш керак.

Бадиий асарни муҳокама қилишни муваффақияти асоси бўлиб - китобни ёки мавзуни тўғри танланишидир. Унда кўтарилган муаммолар, ўқувчи ёшларни ҳаяжонлантириши жуда ҳам зарурдир. Агар конференция халқимизни буюк аجدодлари Соҳибқирон Амир Темур, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Жалолiddин Мангуберди ва шунга ўхшаш улуг сиймолар ҳаётларига бағишлаб ўтказилса янада ўз самарасини берар эди.

Чунки, ўқувчи ёшларда Ватанимиз тарихига, халқим, юртим дея ёниб, курашиб ўтган буюк аجدодларимиз ҳаётларига бўлган қизиқиш ва уни ўрганишга бўлган интилиш жуда ҳам каттадир.

Муҳокама учун ўткир сюжетли, жиддий ҳаётий муаммоларни кўтариб чиққан, янги асарларни олиш керак. Муҳокама мавзуси ёзувчини бутун ижодий, ҳикоялар тўплами, алоҳида бир китоб ёки бирор бир журналдаги мақола ҳам бўлиши мумкин. Муҳокама қилинувчи асарлар сони қанча оз бўлса, шу мақсадга мувофиқ бўлади. Акс ҳолда конференция чўзилиб кетиши, муҳокама эса зерикарли ўтиши мумкин. Мавзуни танлашда раҳбар фақат ўзини фикрини ўтказиши мумкин эмас.

Шуни назарда тутиш керакки, фақат ўқувчиларни ўзларини фаол катнашишлари конференцияни яхши тайёрланишига ва муваффақиятли ўтишига имкон яратади.

Конференция режасини ишлаб чиқиш тартиби.

Конференциянинг катта амалий аҳамияти мавзунинг долзарблиги, уни пухталиқ билан ташкил этишни талаб қилади. Бунинг учун раҳбар конференция режасини пухта ўйлаб тузиши, шунингдек, ташкилий кенгаш аъзолари билан биргаликда конференцияни тайёрлаш режасини тузади.

Тайёргарлик режасига қуйдагиларни киритиш тавсия этилади:

- конференция мавзусига тақдим этилган китоблар сонини кўпайтириш;
- бу китобларни муҳокамагача кўпроқ ўқувчилар ўқиб чиқишлари учун
 - уларни ташвиқот қилиш ва тарқатиш;
- китобхонларнинг бу китоблар ҳақидаги фикр мулоҳазаларини йиғиш ва фикрлар битилган махсус варақаларни чиқариш;
- конференцияда сўзлашни ҳоҳловчи китобхонларни аниқлаш;
- сўзга чиқувчилар учун консультациялар уюштириш;
- конференцияни олиб бориш учун раис сайлаш;
- бўлажак конференция ҳақида ахборотлар;
- конференция ўтказиладиган бинони тайёрлаш.

Конференцияга тайёргарлик 2 ойгача давом этади. Тайёргарликни бундан ҳам узоқ муддатга чўзиш тавсия қилинмайди, бу ўқувчилардаги дастлабки таъсиротларни эсдан чиқаришга, нисбатан қизиқишнинг пастлашига олиб келиши мумкин. Тайёргарлик давомида раҳбарга фаоллар билан биргаликда катта ўажмдаги жиддий ишларни бажаришга тўғри келади. Тайёргарлик режа асосида бориши ва бунда бирор бир нарсга тушиб қолмаслиги учун, режани ҳар бир қисми учун жавобгар

шахс тайинланиб, уни бажаришни аниқ муддатлари кўрсатиб ўтилгани мақсадга мувофиқдир.

Синфнинг ЧҚБТ бўйича кутубхонасини муҳокамага қўйилган асослар билан имкон борица тўлдириш зарур. Бунинг учун ҳар хил манбалардан фойдаланилади:

- китоблар буюртма қилинади;
- абонемент бўйича мақолалар буюртма қилинади;
- магазинлардан китоблар сотиб олинади.

Навбатдаги вазифа - муҳокамага қўйилган китобнинг мазмунини кенг ўқувчилар ёки китобхонларга етказиш.

Бунда қанча кўп ўқувчилар у билан танишиб чиқса, шунча кўп ўқувчи конференцияда қатнашиши мумкин. Китобларни тарқатиш учун раҳбар қўл остида бўлган барча кўргазмалар, оғзаки ва бошқа ташвиқот шаклларида фойдаланиши керак. Синф хонасида муҳокама мавзуси ёки асар муаллифи ҳақида кўргазмалар ташкил қилинади. Китобларни ташвиқот қилиш конференция ташвиқоти билан биргаликда олиб борилади. Ўқитувчи ўқувчиларга бўлажак тадбирлар ҳақида ёзма ёки оғзаки эълонлар орқали етказди. У ўқувчилар билан ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги китоблар ҳақида суҳбатлашиб назарий конференцияда қатнашишни ҳоҳловчи ўқувчиларни аниқлайди. Конференцияда ўз фикрини айтишни истаган бир неча ўқувчиларни олдинроқ аниқлаб олиш, бу муҳокамани ишончли тарзда бошлаш учун муҳимдир, агар керак бўлса, сўзга чиқмоқчи бўлган ўқувчиларга зарур ёрдамлар кўрсатилади.

Бу ёрдам нималардан иборат бўлиши керак? Умуман, ёрдам бериш зарурми? Энг зарарли ёндошиш, бу ўқувчилар устидан ҳаддан ташқари назоратни кучайтириб юбориш.

Лекин бу, ўқитувчи сўзга чиқмоқчи бўлган ўқувчига ёрдам бермаслиги керак, деган фикрни билдирмайди.

Китобхонлар орасида шундай ўқувчилар борки, улар кўп китобларни яхши таҳлил ва ўзининг мустақил фикр-мулоҳазаларни эркин баён қила олади. Раҳбар бундай ўқувчилар гуруҳи билан ишлаганда, китобхонларга асарни яхши тушунишларига ёрдам берувчи танқидий адабиётларни тўплаш билан чегараланиши мумкин. Мактабда ўқиб чиққан китобларни чуқур таҳлил қила олмайдиган ва ўз фикрини эркин сўзлай олмайдиган ўқувчилар бўлиши мумкин. Лекин уларда ўзларини китобхон дўстлари даврасида ўз фикрларини айтиш эҳтиёжи пайдо бўлган бўлиши мумкин. Худди мана шу ерда, уларга ўқитувчининг ёрдами жуда зарур бўлади. Лекин ўқитувчи суҳбатда ўқувчига ўз фикрини шакллантиришга, маълум бир хулосалар чиқаришга ёрдам бериб, китобхон фикрини ўз шахсий фикрларига алмаштирмаслиги керак, у фақат ўқувчини фикрлаш, идрок қилиш қобилиятини янада фаоллаштиришга имкон яратиши лозим.

Конференцияда сўзга чиқмоқчи бўлган китобхонга ёрдам бериш усуллари турли-тумандир. Кўп ҳолларда ҳарбий таълим ўқитувчиси адабиёт ўқитувчилари билан биргаликда саволлар мажмуасини тузади.

Бу саволлар бўйича китобхонларнинг фикр-мулоҳазалари эшитилади. Саволлар мазмуни муҳокама қилинаётган мавзу ва китобларга боғлиқ бўлади. Китобхонларга сўзга чиқишга тайёрланишда китоблар ҳақидаги тақризлар, фикрларни йиғиш яхши кўмак беради.

Ҳарбий таълим ўқитувчиси ўқувчилар билан суҳбатлашиб, уларни китоблар ҳақидаги фикрларини эшитиб, конференцияда сўзга чиқмоқчи бўлган ўқувчиларни аниқлаб олади.

Айниқса, индивидуал, шахсий суҳбатлар жуда ҳам фойдалидир. Чунки, бу суҳбат давомида китобхонга конференциянинг аҳамияти, ёзма тақризнинг қандай тузилиши ва ўз фикр-мулоҳазаларини сўзга чиқиб, оғзаки баён қилишга қандай тайёрланишни тушунтириш мумкин. Бундай суҳбатларни самимий вазиятда ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

Уларни ўтказиш учун махсус тайёрланган (тайинланган) консультант ажратилса яна ҳам яхши бўлар эди.

Консультант бўлиб ўқитувчи, фаол китобхон ёки конференцияни олиб боришга жалб этилган ўқувчи фаолият кўрсатиши мумкин. Одатда муҳокама саволлари ва китобхонларнинг фикр-мулоҳазалари конференция ҳақидаги эълонлар билан бирга деворий газеталарга жойлаштирилади. Такриз ва фикрлар муҳокамага атаб чиқарилган албомларга ҳам жойлаштирилиши мумкин.

Назарий конференциялардан кутилган самара, ҳарбий таълим ўқитувчисини унгача китобларни тарғиб қилишдаги тайёргарлик ишларининг муваффақиятига боғлиқ бўлади. Муҳокама, амалга оширилган барча ишларнинг хотимаси, якуний қисми бўлиб ҳисобланади.

Назарий конференцияни ташкил этишда, олдиндан конференция ўтказиладиган бино ҳақида ўйлаш муҳим аҳамиятга эгадир. Бу мактабдаги алоҳида синф хонаси, мажлислар зали ёки клуб бўлиши мумкин. Агар конференция ўқув юртидан ташқарида ўтказилмоқчи бўлса, у ҳолда бу тўғрисида аввалроқ келишиб олиниши керак. Агар мактабнинг ўзида бўлса, уни олдиндан муҳокама мавзусидаги плакатлар, суратлар ва бошқа кўргазмали воситалар билан жиҳозлаш лозим.

Конференция давомида техник воситалар ва видео-аудио материалларидан албатта фойдаланиши зарур. Конференцияга ҳар доим ҳам китоб муаллифини ёки асар қаҳрамони прототипини таклиф қилишга имкон бўлмайди. Худди мана шундай вазиятларда техник воситалар бизга яқиндан кўмак беради.

Биз китоб муаллифини ёки асар қаҳрамонларининг фикр-мулоҳазаларини ва ўзларини ёзиб олиб, уни муҳокама қатнашчиларига тақдим қилишимиз мумкин. Бундай усулни қўллаш муҳокама қатнашчиларида катта таассурот қолдириши мумкин.

Конференция ўтказиладиган зални бадий жиҳатдан жиҳозлаш катта аҳамият касб этади. Бадий жиҳозлаш зални безабгина қолмай, назарий конференциянинг мафкуравий тарбиявий аҳамиятини ҳам тўла очиб беришга имкон яратиши, китобхонлар идрокини ҳар хил восита ва бадий сўзлаш усуллари билан фаоллаштириб, ундаги асосий мазмунни аниқлаш керак.

Раҳбар ва ўқувчиларнинг конференцияга тайёргарлиги.

Конференцияни ўтказишда ҳарбий таълим ўқитувчиси асосий эътиборни ҳарбий хизмат, ҳарбий билимлар, спортнинг ҳарбий амалий турларини тарғиб қилишга қаратиши керак, шунинг учун ҳам назарий конференциянинг мавзуси ҳарбий хизмат, Ўзбекистон фуқароларининг Ватанни химоя қилишдек муқаддас бурчлари билан боғлиқ бўлиши лозим.

Ўзбекистон Қуролли Кучларининг жанговар анъаналарини ташвиқот қилишда, Ватан химоячилари маънавий бойликларини очиб берувчи, юксак эътиқод ва олийжаноблик туйғуларини тарбияловчи асар катта имкониятларга эгадир. Чақириққача ёшлар тайёргарлиги раҳбари ўз ишида “Ватанпарвар” ташкилоти билан биргаликда ҳалқимизни ўтмишдаги ва ҳозирги кундаги буюк жасоратлари, тинчлик вақтида жанговар навбатчиликни амалга ошираётган марду-майдон ўғлонлар ҳақида ҳикоя қилувчи бадий адабиётларни ташвиқот қилишни доимий равишда олиб бориши керак.

Раҳбар, ёш китобхонларга фойдали, зарур бўлган китобларни танлашга ёрдам бериши лозим. Бунда у, уларнинг ёши, қизиқишлари каби хусусиятларини ҳисобга олиши керак. ЧҚБТ раҳбарининг вазифаси - бошқа фан ўқитувчилари билан биргаликда, ўқувчиларнинг ўқиш жараёнида қатнашиб, уларни ҳарбий мавзудаги китоблар билан қизиқтириши, керакли асарларни танлашда ёрдам бериши, китоблар билан илмий асосда ишлашга, яъни тақризларни ўқишга, иш режаларини тузишга, керакли мавзу учун газеталардан маълумотлар йиғишга ва

бошқа шу каби ишларга ўргатишдан иборатдир. Раҳбар кутубхоначи билан биргаликда, ҳарбий-ватанпарварлик мавзусидаги китоблар ўқувчилар эътиборидан четда қолмаслигига ҳаракат қилиши керак.

Бу мавзудаги китоблар ўқувчиларни ватанпарварлик, Она-ватан химоясига доимий тайёргарлик, Ўзбекистон Президенти ва халқига чексиз садоқат руҳида тарбиялашга ёрдам бериши лозим.

Конференцияни ўтказиш тартиби.

Конференцияни ўтказишда муҳокамани бошлаб берувчи ва олиб борувчи, яъни, конференция раисининг ўрни катта аҳамиятга эгадир.

Конференция ўтказишни яхши тайёрланган, фаол ўқувчига ишониб топшириш мақсадга мувофиқдир. Чунки муҳокамани ўқувчи олиб борса, муҳокама қатнашчилари ўзларини эркин ҳис этиб, ўз фаолликларини кўрсатиши мумкин.

Конференцияни ЧҚБТ раҳбари ёки таклиф қилинган бошқа ўқитувчи ҳам олиб бориши мумкин. Ҳар қандай тарзда ҳам, муҳокама раиси китоб мавзусини яхши билиши, шу мавзу бўйича ўз фикрига эга бўлиши, муаммоли саволлар билан ўқувчиларни қизиқтириши, уларнинг фаоллигини ошириб, керакли йўналишга йўналтира олиши керак.

Муҳокама раиси, конференция бошланиши олдидан китобларни ўқиб чиқиши, китобхонларнинг бу китоб ҳақидаги фикрлари, шунингдек, муҳокамага тавсия қилинган саволлар билан танишиб чиқиши лозим.

Конференция одатда, кириш сўзи билан бошланади. Кириш сўзи қисқача бўлиб, 10-15 дақиқадан иборат бўлиши керак. Унда қисқа сўзлар билан китобни ва унинг мавзусини, ёзувчи ижодини таърифлаб бериш, асарда кўтарилган муаммо ёки бирор бир қаҳрамонни жасорати таърифлаб берилади.

Конференция раиси, муҳокамани бошлай туриб конференцияни ўтказиш мақсади, муҳокама учун тузилган асосий саволлар ҳақида қисқача маълумот бериб ўтиши мумкин. Муҳокамада асосий ўрин ўқувчиларга, уларнинг фикр-мулоҳазаларини эшитишга ажратилади.

Албатта, муҳокамада сўзга чиқишни ҳоҳловчиларни барчасига сўз берилиши мумкин, лекин улар бир-бирининг фикр-мулоҳазаларини такрорламасликлари керак.

Муҳокама давомида олиб боровчи бир-бирига қарама-қарши бўлган фикр-мулоҳазаларни аниқлашга, уларни алоҳида эслатиб ўтишга ҳаракат қилиши лозим.

Муҳокамани кескин, қизиқарли баҳслар билан ўтказиш учун, асар аҳамиятини ҳар-хил фикр-мулоҳазалар билан баҳолаётган китобхонлар чиқишлари билан бошлаш мақсадга мувофиқдир.

Конференция давомида кўп ҳолларда, қатнашчиларга йўналтирувчи саволлар беришга тўғри келади. Бунда доимо шуни эсда тутиш керакки, муҳокама залида қанчалик эркин вазият ҳукм сурса, муҳокама шунчалик қизғин, жонли ўтади.

Муҳокамани олиб боровчи сўнгги сўзида сўзга чиққанларнинг фикр-мулоҳазаларини тўлдиради ва уларни умумлаштириб якуний хулоса чиқаради. Конференция тугаши билан муҳокама қилинган китоблар ва уларнинг тарбиявий аҳамиятларини ташвиқот қилиш тўхтаб қолмаслиги керак. Одатда муҳокамада фақат китобни ўқиб чиққанлар эмас, балки мавзу ёки муҳокамани ўзи диққатини тортган ўқувчилар ҳам қатнашадилар.

Конференциядан сўнг бу ўқувчиларда ҳам муҳокама қилинган китобларга қизиқиш, муҳокамада фаол қатнашган ўқувчиларда эса, бу мавзунини чуқур ўрганишга, ҳарбий хизмат асосларини чуқур билишга қизиқиш уйғониши мумкин.

Бундай ўқувчиларга ЧҚБТ раҳбари керакли адабиётларни танлашга ёрдам бериши зарур. Конференция давомида айтиб ўтилган танқидий фикр-мулоҳазаларни китоб муаллифига ёзиб юбориш, уларнинг жавобларини эса, деворий газеталарда ёки жанговар варақаларда чоп этиш мумкин.

Конференцияга тайёргарлик бошланиши билан ва унинг якуний қисми ўтказилгунгача бўлган вақт ичида, ЧҚБТ раҳбари ва кутубхоначи шу мавзуда берилаётган китоблар рўйхатини тузиб борадилар. Муҳокамани тугаллашда, асар қаҳрамонларига юкланган вазифалар ва ўқувчилар кимлардан ўрнатилган олишлари ҳақида гапириб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Китоблар конференциясини пухта тайёрлаш ва ўтказиш, ёшларимизга ўзбек адабиёти намояндалари ижодларини чуқур билишга, уларни Ватан олдидаги муқаддас бурчларини чуқур англашларига, ёшларни ватанпарварлик, миллатпарварлик руҳида тарбияланишларига яқиндан қўмақ беради.

2.3§. Ўқувчиларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида бадий адабиёт, кино, театр ва тасвирий санъат нинг аҳамияти.

Биз ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг тамойиллари ҳақида сўз юритганимизда, бизнинг ихтиёримизда бўлган, инсонларнинг хиссиётлари ва онгига таъсир этишга аниқ йўналтирилган барча шакл ва усуллардан тўлиқ ва ижодий тарзда фойдаланишни назарда тутамиз.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси мавзуси ўзбек адабиётидан мустаҳкам ўрин олди ва унинг бугунги кундаги ривожидан дам олмади.

Шуниси диққатга сазоворки, бир қатор ёзувчиларимиз ўз ижодларида ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясига катта аҳамият бермоқдалар. Шунинг учун ҳам кундан-кунга ҳарбий-ватанпарварлик мавзусидаги асарлар намуналари кўпайиб, уларнинг бадий савиялари ҳам ошиб бормоқда.

Ҳарбий-ватанпарварлик мавзусида чоп этилаётган нашрларнинг кўлами жуда ҳам кенгдир. Уруш ва меҳнат ҳақидаги янги асарлар ва мақолаларнинг аксарият қисми унинг муаллифларининг аниқ ифодаланган эътиқодлари, муаммоларга илмий ёндашганлик хусусиятлари билан ажралиб туради. Жасорат ва фидокорона меҳнатга чорловчи йўналишдаги асарлар мазмунлари, шунингдек муаллифларнинг, инсоннинг жангда ёки меҳнатдаги ҳаракатини ижтимоий моҳиятини чуқур ифодалаб бериш савиялари ошиб бормоқда.

Ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида асар муаллифлари ва қаҳрамонлари билан ўтказиладиган учрашувлар катта аҳамиятга эгадир. Чунки, улар ўзларининг ҳикоялари билан ўқувчиларга кучли руҳий таъсир кўрсата оладилар, бу эса учрашув қатнашчилари хотирасида узоқ вақтгача сақланиб қолади. Яхши ташкил этилган бундан учрашувларнинг ёшларга тарбиявий жиҳатдан таъсири ҳам юқори бўлади.

Ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси муаммолари республикамиз матбуоти, радиотелевиденияси, кино, театр ва тасвирий санъат ларининг диққат эътиборидадир.

Кино - ўқувчи ёшлар ўртасида энг оммавий санъат тури бўлиб ҳисобланади. Социологик маълумотларга кўра мамлакатимиз ёшларининг 80% - кинотомошабинлардир.

Халқимизнинг ўтмишида Ўзбекистон Республикаси озодлиги, мустақиллиги учун олиб борган курашларини бадий ва маънавий жиҳатдан тушуниб етиш, халқимиз тақдиридаги суронли йилларнинг буюк синовлари акс эттирилган воқеаларга чуқур назар ташлаш, уларнинг тарихий ривожланишидаги аҳамиятини, озодлик курашини олиб борган аجدодларимизнинг оммавий фидойиликларининг манбаларини фалсафий жиҳатдан мушоҳада қилиш, - бу ҳарбий-ватанпарварлик мавзусидаги фильмларнинг бош мақсадидир.

Бундай фильмлар ўткир сюжетли, чуқур фалсафий маънога, шунингдек, саргузашт воқеаларга бой бўлса, улар ёшлар тарбиясида энг самарали воситалар бўлиб қолади.

Энг яхши ҳарбий кинофильмларда жасурлик, қаҳрамонлик манбаларини бадий жиҳатдан тадқиқот қилиш, Ватанга бўлган муҳаббат билан ифодаланади - бу руҳий калит ҳисобланиб, у шахснинг ички дунёсидаги энг чуқур кечинмаларнинг англашга имкон беради. Ҳарбий-ватанпарварлик мавзусидаги фильмлар, ёшларнинг маънавий эҳтиёжларига тўла жавоб беради, чунки уларда ёшларга ҳос бўлган саргузаштларга интилиш, ҳаётда ўзининг муносиб ўрнини эгаллаш ва фидойилик намуналари ҳикоя қилинади. Масалан, “АмирТемур”, “Генерал Собир Рахимов”, “Номоз Ботир” ва бошқа фильмлар шулар қаторидандир.

Она-Ватанга бўлган муҳаббатни тарбиялаш, ватанпарварлик туйғуларини шакллантириш, бевосита ҳаётий идеаллар билан боғланган бўлиб, миллий ғоя ва миллий мафкурамизнинг асоси ҳисобланади. Бу

эса, ўз навбатида хозирги кунга қадар ўқув юрларида батамом бартараф этилмаган баъзи бир умумий камчиликларни енгиб ўтишни талаб қилади.

Сўз бу ерда аввалом бор, ўқув юртлари ва ўқув дастурларида ва дасрдан ташқари ишларда ўзининг муҳим ўрнига эга бўлмаган эстетик таълим ва тарбия ҳақида бормоқда. Ана шу камчиликлар оқибатида ўқувчиларнинг умумий маънавий ривожланишида сезиларли муаммолар пайдо бўлмоқда. Уларнинг санъат, шунингдек, кино санъати соҳасидаги билимлар даражаси жуда саёз бўлиб, бу муаммолар ўзининг ечимини кутмоқда.

Театр санъати - нафис санъат турларидан бўлиб, ўзининг эмоционал жиҳатлари билан баркамол инсоннинг шаклланишига катта таъсир кўрсатади.

Агар, ўқувчи театрни санъат тури деб қабул қилишга тайёр бўлса, у холда унинг кундалик санъат эмаслиги, уни ҳар доим ҳам томоша қила олмаслик, фақат театр учун хос бўлган эмоционал рух, самимий вазият сингари жиҳатлар билан сезилмай қолади.

Театрда, адабиётда ҳам, кино ва бошқа санъат турларида ҳам бўлмаган вазият, яъни, театр саънаси ва томошабинлар залининг, актёр ва томошабиннинг ўзаро жонли мулоқоти, театр томошасининг бутун руҳий ҳолати билан бойитилган жонкуярлик туйғулари бор.

Ёш томошабинлар ҳар доим саънада бўлиб ўтаётган воқеаларни чуқур эътирос билан қабул қиладилар. Улар эртак қаҳрамонларининг ҳаракатларини ҳаяжон, қичқириқ ва огоълантиришлар билан кузатиб борадилар.

Шу вақтдан бошлаб болалар, ноҳақликнинг душмани, қаҳрамоннинг эса фаол ёрдамчиси бўлишни ўрганадилар. Кейинроқ, ўсмирлик ёшларида бу жон куйинишлар очик намоён бўлмасада, томошабинлар саънадаги воқеаларнинг қатнашчилари бўлиб қоладилар.

Томошабинлар зали режиссёр, актёр ва муаллиф спектаклнинг кандай иштирокчилари бўлса, улар ҳам худди шундай иштирокчиларидир.

Ҳозирги ўқувчилар кўпроқ ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги китобларни ўқимоқдалар, кино ва театрларни томоша қилмоқдалар. Бундай асарларга бўлган қизиқиш маълум жиҳатдан, ўқувчиларнинг ўтқир сюжетли саргузаштларни, ёрқин ва кучли қаърамонларни образини топишга бўлган истаклари билан тушунтирилади.

Ҳарбий-ватанпарварлик ва ҳарбий-тарихий мавзудаги спектакллар, театр санъат ининг ўзига хос бўлган ифода воситалари ёрдамида, спектаклда намоёиш қилинаётган даврнинг, миллий-озодлик ҳаракатининг суронли йиллари руҳий ҳолатини томошабинлар диққатига етказиб беради, ўқувчи-томашабинга ўзини тарихий воқеаларнинг бевосита қатнашчиси сифатида ҳис қилишга имкон беради.

Шунинг учун ҳозирги вақтдаги қаҳрамонона-ватанпарварлик мавзусидаги спектакллар, томошабинлар диққатига қаратилган руҳий ҳис-ҳаяжонли мурожаатдан бошланади. Спектаклнинг бундай бошланиши, эга бўлган замонавий томошабинни қаҳрамонона ўтмиши чуқур ҳис қилишга уни ўша давр руҳий ҳолатига қиришиши ёрдам беради.

Тасвирий санъат ўқувчи-ёшларнинг Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясида ўзига хос санъат тури сифатида алоҳида ўрин эгаллайди.

Тасвирий санъатдаги рассомчилик, графика ва ҳайкалтарошликдаги яратилган образлар инсон хотирасида узоқ муддат сақланиб қолади. Улар инсонларда, айниқса болалар ва ўсмирларда гўзалликка бўлган интилиш ва туйғулари, олам сир-саноатларига тўғри муносабатда бўлиш сифатларини шакллантиришга кўмак беради.

Тасвирий санъат ёшлар билан ҳарбий ватанпарвар мавзусидаги суҳбатлар учун бой материалларга эгадир, чунки Ватанимиз тарихидаги шонли воқеалар, халқимиз ва унинг алоҳида вакиллари томонидан

қилинган буюк жасорат намуналари тасвирий санъатда ўз аксини топганлар. Бу буюк жасоратларга бағишланиб архитектура ва меъморчилик ёдгорликлар, ʔайкаллар қад ростлаган ва улар кейинги авлод санъаткорлари учун турли хил мавзудаги асарлар яратиш учун имкон яратган.

Ўқувчиларда юксак ватанпарварлик туйғуларини тарбиялаш учун тасвирий санъат асарларидан фойдаланилганда, уларда бадий тасвирий санъат намуналарини, шунингдек, санъаткор ўз руҳиятини, дунёқарашини ва воқеаларга муносабатини инсонларга етказиш учун фойдаланаётган ифода воситаларини мустақил равишда таҳлил қилиш малакаларини ҳам унутмаслик керак.

Ўқитувчи тасвирий санъат асарларидан фойдаланиб. Ўқувчилар билан ҳарбий ватанпарварлик марвзусида суҳбатлар ўтказишда қуйидаги мақсадлар сари интилиши керак:

1.Ўқувчиларда ватанпарварлик туйғуларини, ватан ва ҳалқи тақдири унинг ҳам тақдири эканлигини англаш ва унинг химоясига шайлик ҳисларини уйғотиш;

2. Бадий асарлар ўқувчилар хотирасида узоқ вақт мустаҳкам сақланиб қолинишига эришиш;

Ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги суҳбатларда ҳеч қачон расмийчиликка йўл қўйилмаслиги керак. Акс ҳолда бундай ёндошиш ўқувчиларда санъат асарларига бўлган муносабатгагина эмас, балки уларнинг дунёқарашлари шаклланишига ҳам салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Юқорида айтганларидан шуни хулоса қилиш мумкинки, ўқитувчи бундай суҳбатларда фақат тарихий фактларнигина эмас, балки ҳар бир санъат турининг ўзига хос хусусиятларининг, шунингдек, аниқ бир санъат асарини бадий жиҳатдан ҳаққоний баҳолашни ҳам билиши керак.

ЧҚБТ ва ҳарбий ватанпарварлик тарбияси жарёнида фильмларни танлаш ва уларни намоиш этиш тартиби.

Кинофильмларни томоша қилиш ҳарбий ватанпарвар тарбиясининг таркибий бир қисмидир. ЧҚБТ раҳбари у ёки бу фильмни танлашдан олдин, бу фильм мавзунини ўзлаштиришга ва қўйилган тарбиявий мақсадларга эришишга ёрдам беришига ишонч ҳосил қилиши керак.

Раҳбар фильмни намоиш қилишдан аввал, фильмни кўриш билан боғлиқ бўлган ташкилий масалаларни ҳал қилиши лозим. У ўқувчиларга мақсад ва вазифаларни кўрсатиш, шунингдек, улар олдига фильмни томоша қилиш жараёнида топишлари керак бўлган жавоблар учун саволлар қўйиши керак.

Ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги фильмлар ёшларда қатъиятлилиқ, жасурлик сифатлари ва кенг дунёқарашни шакллантирибгина қолмай, уларни ўзбек халқининг ватан озодлиги учун олиб борган курашлари ҳақидаги билимлар билан бойитади.

Аждодларимиз соҳибқирон Амир Темур, Мирзо Бобур, Жалолиддин Мангуберди, генерал Собир Рахимов сингари саркардаларнинг Ватан мустақиллиги учун олиб борган курашлари ва бугунги кунда Қуролли Кучларимиздаги ҳарбий хизматчиларнинг Ватан мустақиллиги учун жон фидо этиб хизмат қилаётганликлари ҳақида фильмлар ёшларимизнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбияси учун битмас-туганмас булоқ манбаи бўлиб хизмат қилади.

Кинофильмлар билан ишлаш тажрибаси шуни кўрсатяптики, агар ЧҚБТ раҳбари тарбиявий мақсад ва вазифаларни режалаштиришда, қуйидагиларни амалга оширса, уларнинг самарадорлиги ошиши мумкин:

1. Кинофильмлар аҳамияти ва ўрнини аниқ белгилаш;
2. Ўзбек халқининг жасорати, қахрамонлигини ҳикоя қилувчи ёрқин, ишончли кинофильмларни пухта танлаш;
3. Кинофильм мазмунини бўйича ўқувчилар фаолиятини ташкиллаш, фильм билан боғлиқ бўлган саволларни тайёрлаб қўйиш.

4. Кинофильмларни тарбиявий ишларнинг умумий системасига табиий равишда киргизиш;

Таълим ва тарбия жараёнида бадиий ва хужжатли фильмларни намоиш қилишни, мамлакатимиз ҳаётидаги шонли саналарга боғлаб, ўтказиш мумкин, бу уларнинг ўқувчиларга бўлган тарбиявий таъсирини янада кучайтиради.

Кинофильм намоиш қилиб бўлгандан сўнг уни кенг муҳокама қилиш ташкил этилади.

Ўқувчилар ўз сўзларида қуйидагиларни тушунтиришга ҳаракат қилишлари керак:

1. У ёки бу қаҳрамон ҳаракатларининг сабаблари;
2. Ватанпарварлик ва душманга бўлган нафратни;
3. Дўстона ўзаро ёрдамни;
4. Ватанга бўлган садоқатни;
5. Ва ниҳоят, бу фильмдан қандай таассурот олганликларини;

Муҳокама сўнггида ЧҚБТ раҳбари тадбирининг қисқача якунини ўтказди, кинофильм намоиши бўйича ўзига керакли бўлган хулосаларни чиқаради ва бу хулосалардан у кейинги тадбирнинг тўғри ташкил этилиши ва ўтказилиши, шунингдек, унинг тарбиявий самарадорлиги янада юқори бўлиши учун фойдаланилади.

Театр, тасвирий санъат кўргазмаларида жамоа таркибида ташриф буюриш ва китоб мутолааси учун адабиётлар танлашга йўлланмалар бериш.

Ҳарбий ватанпарварлик ва ҳарбий – тарихий мавзудаги спектакллар, театр санъат ининг ўзига хос бўлган ифода воситалари ўқувчиларга спектаклларда намоиш қилинаётган даврнинг тарихий воқеаларининг бевосита қатнашчиси сифатида ҳис қилишга имкон беради.

Бундай спектаклларни муҳокама қилиш, эслаш хусусиятига эга бўлиб, бунда ўқувчилар спектаклдаги образларни кўз олдиларида

кайтадан тиклайдилар ва уларнинг хусусиятлари, у ёки бу ҳаракатлари ҳақида дўстлари билан фикр алмашадилар.

Бу эса ўз навбатида ўқувчиларда мустақил фикрлаш, ҳаракатларни ҳаққоний баҳолаш каби хусусиятларини, шунингдек, фуқаролик ва ватанпарварлик туйғуларини шакллантиради.

Ўқувчи ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида тасвирий санъат кўргазмалари алоҳида ўрин тутди.

Тасвирий санъат кўргазмаларига ташриф буюришнинг ўзига хос хусусиятлар қуйидагилардир:

Кўргазмалар, ҳодиса ва воқеаларни руҳан қабул қилишни кучайтиради;

Ўқувчиларда гўзалликка интилиш, эстетик дид сингари ижобий фазилатларни тарбиялайди;

Она-Ватан тарихи, унинг табиатига бўлган муҳаббатни, Ватан душманларига бўлган нафратни тарбиялайди.

Бундай кўргазмаларда фойдаланиш тарбиявий вазифаларни самарали ҳал этишга ҳам имкон яратади.

Раҳбар ўқувчилар жамоаси билан кўргазмага боришдан аввал, қуйидагиларни бажариши керак:

- жамоадан олдин кўргазмани ўзи бориб кўриш;
- ташкилий масалаларни ҳал қилиши;
- мавзу танлаш;
- кўргазмага боришнинг мақсадини белгилаши;
- муҳокама учун саволлар тузиш;
- танланган картина, суратлар бўйича муҳокамани ташкил этиши.

Муҳокама жараёнида раҳбар бу тадбирдан кўзлаган мақсадларига эришишга ҳаракат қилиши керак.

Ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида ҳужжатли ва бадиий адабиётдан фойдаланилганда унинг самарадорлиги кўп жиҳатдан китоб танлашга боғлиқ бўлади.

Ўқувчилар билан бирор бир китоб ёки унинг қаърамонлари ҳақидаги жонли мулоқот, қачонки, агар китоб тўғри танланган бўлса, унда ёритилган муаммо ёки ʼодиса ва воқеалар уларни хаяжонлантирса, шунингдек, раҳбар ўз олдига қўйган мақсадларга мувофиқ келса, у муваффақиятли ўтиши ва ўз самарасини бериши мумкин. Китоб муҳокамасининг бирор синф таркибида ўтказиш мақсадга мувофиқдир. Бунда муҳокама иштирокчиларининг сони 20-30 дан ошмаслиги керак.

Китоб муҳокамаси раҳбар ва унинг иштирокчиларини олдиндан маолум бир даражада тайёрланишларини тақозо этади. Раҳбар муҳокама учун китоб танлагандан сўнг, бар неча саволларни тузади ва уни ўқувчилар эътиборига ҳавола этади. Агар иложи бўлса муҳокамага қадар барча ўқувчилар бу китоб билан танишиб чиққанлари мақсадга мувофиқдир. Муҳокама одатда муҳокамани олиб борувчи ёки раҳбар томонидан қисқача кириш сўзи билан бошланади. Бунда у асар муаллифи, унинг таржимаи холи ва ижоди ҳақида сўзлайди. Сўнгра муҳокама этилаётган китобда акс эттирилган воқеа ёки кўтарилган муаммо ҳақида қисқача сўзлаб беради ва бир неча саволлар билан мурожаат қилади.

Муҳокама ана шу саволларга жавоб бериш билан бошланади. Энг асосийси муҳокамада қатнашаётган ўқувчилар китоб юзасидан ўзларининг мустақил фикрларини эркин баён қилишидир. Бу ўз навбатида ўқувчиларда ақл-идрокни ривожлантириш, ўз фикрларини дадил баён қилиш ва ўзининг мустақил нуқтаи-назарига эга бўлишдек ижобий ҳислатларни шакллантиради.

Юқорида айтилганидек, ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясида кино, театр, тасвирий санъат ва адабиётнинг роли каттадир. Улардан фойдаланиш ўқув ва тарбия жараёнини самарадорлигини ошириш, ЧҚБТ раҳбари, шунингдек бошқа ўқитувчиларнинг салоҳияти, таълим ва тарбиянинг шакл ва услубларини чуқур билишлари ва уларни амалда қўллай олиш малакаларига боғлиқдир.

**2.4§. Ҳарбий спорт байрамларини ташкиллашнинг ўзига ҳос
хусусиятлари, ҳамда уни ўтказишда эътиборга олиниши лозим
бўлган омиллар.**

Чақириккача ёшлар тайёргарлиги курсининг якунланишига бағишлаб ўтказиладиган ҳарбий спорт байрами, билим юртининг, ёшларни Ўзбекистон Қуролли Кучларидаги ҳарбий хизмат учун тайёрлаш бўйича якуний тадбири бўлиб ҳисобланади. Билим юртида бундай тадбирни ташкиллаш ва ўтказиш, ЧҚБТ раҳбари томонидан катта ҳажмдаги ишларни бажарилишини тақозо этади. Ҳар бир ЧҚБТ раҳбари ҳарбий-спорт байрамини режалаштириш ва унга тайёргарлик кўришдан аввал, бу байрамнинг мақсад ва вазифаларини аниқ тасаввур қилиши зарур. Бунинг учун, ҳар бир синф бўйича ҳарбий ва жисмоний тайёргарликдан ўтилган мавзуларни ўзлаштирганлиги, ўқувчилар томонидан фуқаролар ҳимояси нормативларини топширилишини, ўқ отар қуроллар билан муомала қилишни, ўқувчиларни жисмоний чидамлилигини, уларнинг руҳий ҳолатлари ва бошқа сифатларини яхши билиш керак. **Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, ҳарбий-спорт байрамининг мақсад ва вазифалари қуйидагича бўлиши мумкин:**

Тантанали вазиятда ўқувчиларнинг жисмоний тайёргарликлари натижаларини умумий якунини ўтказиш;

Спортнинг оммавий ҳарбий-амалий турларида қатнашувчи ўқувчилар тайёрлигининг кўриги;

Ўқувчиларда ҳарбий касбларга бўлган қизиқишни уйғотиш, уларнинг Ватан ҳимоясига доимо шайлик руҳида, ватанпарварлик туйғусида тарбиялаш;

Ўқувчилар билан саф машқларни, уларни шахдам қадамлар билан юришини машқ қилиш;

Спортнинг оммавийлигини ошириш;

Ҳарбий-спорт байрамининг вазифаларидан келиб чиққан ҳолда, ЧҚБТ раҳбари байрам мусобақаларининг режасини ишлаб чиқади.

Режа қуйидаги бўлимларга бўлинади:

Биринчи бўлим: Байрамга тайёргарлик.

Билим юрти директори, ўқув бўлими бошлиғи билан байрамнинг мақсади ва вазифаларини аниқлайди;

Тадбирнинг моддий жиҳатдан таъминлашга тайёргарлик кўрилади;

Мусобақаларда қатнашувчи командаларни тайёрланилади;

Спорт ва спортнинг ҳарбий-амалий турлари бўйича мусобақалар ўтказиладиган жойларни тайёрланади;

Қуролларни олишга тайёрлаш ва ғавфсизлик чораларини кўриб чиқиш (бу ишларга ЧҚБТ раҳбари катта эътибор билан ёндашиши керак.)

Синфларни колонна бўлиб юришга, мусиқа остида колонналарда шахдам қадамлар билан ҳаракат қилишга, синфлар бўйича қўшиқлар билан юриб ўтишга, фахрий ёрлиқ ва мукофотларни олиш учун сафдан чиқишларни машқ қилдирилади;

Махсус танлаб олинган ўқувчилар билан тантанали байрам байроғини кўтаришни машқ қилинади;

Мусобақаларда қатнашувчи командаларнинг командирларига, мусобақаларни ўтказилиш тартиби ва жойлари тўғрисида кўрсатмалар берилади;

Чақириққача ёшлар тайёргарлигини аъло баҳолар билан тугаллаган, шунингдек, байрам мусобақаларида ғолиб чиққан ўқувчиларни тақдирлаш учун фахрий ёрлиқлар, қимматбаҳо совғалар ва бошқа мукофотларни тайёрлади;

Байрамни ўтказилиш куни, вақти ва тартиби ҳақидаги эълонлар, синфларнинг деворий газеталарини чиқариш, байрамга бағишлаб фотокўриклар, плакат ва шиорлар ва шу каби кўргазмали ташвиқот воситаларини тайёрланади;

Байрамни ўтказиш маъмурияти учун трибуна (минбарлар) тайёрлаш ва уларни безаш, радио воситалари ва мусобақа ўтказиладиган жойларни тайёрланади;

Ўқувчиларнинг ота-оналарини байрамни ўтказилиш куни, вақти ва жойи ҳақида хабардор қилинади;

Байрамга таклиф этилганлар учун жойлар тайёрланади;
Билим юртининг илмий кенгаши орқали уруш ва меҳнат фахрийларини, Ватанпарвар» ташкилоти ва мудофаа ишлари бўлимлари вакилларини таклиф этилади;

Юқорида айтиб ўтилган таклиф қилинганлар таркибидан сўзга чиқувчиларни тайёрлаш;

Байрам тантаналарини суратга олишни таклиф этиш;

Байрамда тартиб сақловчи, шунингдек, ўқ отишда хавфсизлик чораларини назорат қилиб турувчи посбонларни тайёрлаш;

Маҳаллий ҳокимият органлари ва ёшлар ташкилотларини байрамни ўтказилиш куни ва вақтидан хабардор этиш;

Ўқувчилар билан спорт турлари бўйича ўтказиладиган мусобақа шартларини ўрганиш;

Байрамга тайёргарлик бўйича барча масалалар, муаммолар директорга олиб чиқилади ва режадаги ҳар бир тадбир учун жавобгар шахслар тайинланади.

Режани бажарилиши билим юрти ўқув бўлимининг бошлиғи томонидан ва, албатта, биринчи навбатда ЧҚБТ раҳбари томонидан назорат қилиб турилиши керак. Режадаги ҳар бир тадбирни бажарилиши, ЧҚБТ раҳбаридан, бу ишларга унинг маъсулият билан жиддий тарзда ёндашишини талаб қилади. Бунинг учун у қатъиятли, талабчан, шунингдек, уддабурон бўлиши керак. Байрам тантаналарида бериладиган мукофотлар ҳомий ташкилотлар ёки билим юрти фондидан ажратилган маблағларга сотиб олинади. Баъзи бир

мукофотларни, эсдалик тақинчоқларини билим юртининг ўзида тайёрлаш мумкин.

Иккинчи бўлим:

Ўтказиладиган мусобақалар рўйхати:

Мусобақаларга қуйидаги спорт ва спортнинг ҳарбий-амалий турлари киритилиши мумкин:¹⁴

- ўқ отиш бўйича мусобақалар. Бу мусобақаларга ўсмирларни ҳам қизларни ҳам жалб қилиш мумкин. Ҳар бир синфдан 10 кишидан қатнашади;

- фуқаролар муҳофазасидан нормативларни бажариш бўйича мусобақалар;

- тўсиқлар чизиғини ошиб отиш бўйича мусобақалар;

- гранаталарни узоққа улоқтириш;

- ярадорларни боғлаш ва уларни олиб юриш. Бу мусобақада фақат қизлар қатнашади;

- турникда осилиш;

- 24 ва 16 кг. тошларни кўтариш;

- пластунчасига узоқлик вақт ва сифат учун эмаклаш;

- кросс. Ўсмирлар учун 1,5 -3 км, қизлар учун 1 км;

- 100, 200, 400 метрларга югуриш;

- арқон тортиш;

- миллий кураш;

Юқорида кўрсатиб ўтилганлардан ташқари байрам мусобақаларига, шароитга ва ЧҚБТ раҳбарининг фантазиясига қараб бошқа спорт ва спортнинг ҳарбий-амалий турларини ҳам киритиш мумкин.

Энг асосийси, ЧҚБТ раҳбари қуйидагиларни назарда тутиши керак:

А) Байрам режасига киритилган мусобақаларнинг ўтказилиш шартлари олдиндан тузиб чиқилган, мусобақа қатнашчиларига етказилган ва кўргазмали ташвиқот воситаларида ўз аксини топган

¹⁴ Мъёрлар ЧҚБТ дастуридан олинishi шарт.

бўлиши керак. Мусобақа шартларини тузиш учун балл системаси керак бўлади, чунки, ўқувчилар нималар учун юқори баллар, қандай ҳатолар учун паст баллар олишаётганини билиши зарур. Мусобақалар ўтказилишининг синфлараро шартлари аниқланиб олиниши керак, яъни бунда ҳар бир тур бўйича бўлган мусобақаларга синфлар ўсмир ва кизларнинг маълум бир сонини қўйиш керак, у ёки бу тур мусобақаларига етарли иштирокчиларни қўймаган командалар учун жарима баллари аниқлаб олиниши керак. Бундан ташқари ҳар бир тур мусобақалардаги ғолиблар учун аниқ мукофотлар белгилаб қўйилиши зарур.

Б) Ҳар бир мусобақа тури учун ҳакамлар таркиби ёки ҳакам тайинланиши керак. Улар мусобақалар ўтказиш шартларини, баҳо бериб, тартибини яхши билишлари зарур. Ҳакамлар билим юртига таклиф этилган фахрийлардан, ота-оналардан, спорт ва ёшлар ташкилотларидан танлаб олиниши мумкин.

В) Мусобақалар шартларига асосан, тайёргарлик босқичда барча командалар иштирокида 2-3 марта тайёргарлик машқларни ўтказиш керак.

Г) Ҳакамлар хайҳати ёки ҳакамларни йиғиб, барча мусобақа турлари бўйича аниқ кўрсатмалар бериш зарур.

Д) Режалаштирилган барча тадбир ва мусобақаларни юқори савияларда ўтказиш учун моддий база, тир, стадион ва бошқа спорт ҳарбий анжомлари бўлиши шарт.

Учинчи бўлим:

Ҳарбий спорт байрамини ўтказиш тартиби.

Режанинг бу бўлими бевосита байрамнинг қандай тартибда ўтказилишига бағишланади. Бўлимга қуйидагилар киритилиши мумкин::

- билим юртининг умумий сафланиш вақти ва тартиби, ўқувчиларнинг келиши ва сафланишига масъул шахс;

- байрамга бағишланган митингнинг бошланиш ва якунланиш вақти, унинг очилиш ва ёпилиш тартиби, байрамни очилиши шарафига бағишлаб, Ўзбекистон мадҳиясини ижро этган ҳолда давлат байроғини кўтариш. Тантанали марш ва кўшиқлар билан ўтиш;

- режалаштирилган мусобақаларни ўтказилиш тартиби ва уларнинг бошланишини эълон қилиш;

- радио ёки овоз кучайтиргичлар орқали барча турлар бўйича мусобақаларнинг боришини эълон қилиб туриш;

- «Ватанпарвар» деворий газетаси ва жанговар варақалар чиқариш, уларда фаол иштирокчилар, ғолиблар ҳақида маълумотлар бериш;

- байрам жараёнини, мусобақалар ва ғолибларни суратга тушириш;

- ғолиб синфлар ва ўқувчилар сурати туширилган фотогазеталар чиқариш;

- мусобақаларнинг якунланиши, билим юртининг сафланиши;

- мусобақа якунини ўтказиш, ғолибларнинг саф тортиши;

- Ўзбекистон мадҳиясини ижро этган ҳолда, байроқнинг ғолиблар томонидан туширилиши, байрамни ёпилиши;

Юқорида кўрсатиб ўтилганлардан ташқари маҳаллий шароит ва билим юртининг имкониятларига қараб, ғолибларга мукофотлар билан бирган гуллар, сувенирлар тақдим этиш мумкин.

Билим юрти ўқувчилари томонидан тайёрланган эсталик совғаларни, гулларни, шунингдек, байрамга таклиф этилганларга ҳам бериш мақсадга мувофиқдир.

Кўриб чиқилган режа халқ таълими бўлими билан келишилади. Билим юрти директори томонидан тасдиқланади ва бажариш учун барча масъул шахсларга етказилади.

Харбий-спорт байрамига тайёрланишни ташкил этиш.

Харбий-спорт байрамига тайёргарлик ва уни ўтказиш режасини тузгандан кейин, ЧҚБТ раҳбари, уни байрамдан 1,5 - 2 ой аввал билим юрти директорига тақдим этади, у билан бирга режадаги ҳар бир

тадбирни аниқлайди, масъул шахслар тайинланади ва байрамни ўтказиш учун зарур бўлган моддий базанинг имкониятларини аниқлаб, ечилиши зарур бўлган муаммоларни белгилаб олади.

Билим юрти директори режа билан танишиб чиққандан сўнг, педагогик кенгашда унинг мазмунини барча ўқитувчиларга етказди ва байрамни ўтказиш учун масъул шахслар ёки байрамни ўтказиш маъмуриятини тайинлайди. Бу шахсларга байрамга тайёрланиш бўйича вазифалар, уларнинг бажарилиш муддатлари етказилади. ЧҚБТ раҳбари байрамга тайёрланиш машқлари ва байрам олди якуний машқларининг қачон ўтказилишини эълон қилади.

Шундан сўнг, ЧҚБТ раҳбари байрамни ўтказиш учун зарур бўлган моддий базани тайёрлашга киришади.

Ўқувчилар билан бирга у мусобақа ўтказиладиган спорт майдончаларини, мусобақалар учун зарур бўлган қурол-яроғларни, ўқдориларни, оммавий қирғин қуролларидан химояланиш воситаларини, гранаталар ва тиббий анжомларни тайёрлайди. Агар мусобақалар ўтказиш учун бирор бир нарса етишмаса, ЧҚБТ раҳбари билим юртининг хўжалик ишлари бўйича мудир ёки директор орқали уни топишга ҳаракат қилиши керак.

Байрам ўтказиладиган жой тайёрланиб, минбар қўйилади, таклиф этилганлар учун жойлар ажратилади. Байрам ўтказиладиган жой рангбаранг байроқлар, ҳарбий-ватанпарварлик ва соғлом авлод мавзусидаги шиорлар, билим юрти фаолиятини ҳикоя қилувчи кўргазмали воситалар билан безатилган бўлиши керак. Байрамга таклиф этилганлар учун махсус, чиройли қилиб безатилган таклифномалар тайёрланади ва бу таклифномалар билим юртининг фаол ўқувчилари томонидан таклиф этилганларга топширилади.

ЧҚБТ раҳбари билим юрти директори орқали байрам тантаналарига оркестрни жалб қилишга ҳаракат қилиши керак. Агар билим юрти ўз оркестрига эга бўлса, у ҳолда оркестр ҳам режа бўйича

тайёргарлик ишларига жалб қилинади. Ҳарбий спорт байрамида оркестрни қатнашиши катта аҳамиятга эгадир. Чунки, оркестр садолари остида шахдам қадамлар билан юриш, қўшиқлар айтиш ва, ниҳоят оркестр ижросидаги ҳарбий ватанпарварлик мавзусидаги мусикалар, байрам тантаналарига ўзгача жозиба киритиб, байрам қатнашчилари ва иштирокчиларига яхши кайфият, хурсандчилик ҳисларини бахш этади. ЧҚБТ раҳбари албатта буни назарда тутиши керак.

Ҳакамлар ҳайъати ёки ҳакамларни танлаб, уларни тайёрлайди. Уларга мусобақа шартларини, қонун-қоидаларини етказди ва мусобақаларга ҳаққоний тарзда ҳакамлик қилишлари ҳақида кўрсатмалар беради.

Ҳар бир мусобақа тури бўйича қоидаларни ишлаб чиқади ва уларни синф раҳбарлари орқали ҳар бир синф ўқувчиларига етказди. Командалар тузишда ўқувчиларга яқиндан кўмак бериб, тайёргарлик машъулотлари жадвалини тузади, ва унинг бажарилишини назорат қилиб боради.

Билим юрти сурагчисига ёки таклиф қилинган сурагчига байрам тантаналарини қандай тартибда тасмага тушириш ҳақида кўрсатмалар беради.

Байрамдан 10-15 кун олдин бутун билим юрти миқёсида машқлар ўтказишни белгилайди.

Байрамдан 2-3 кун олдин оркестр иштирокида байрам олди машқларини ўтказди. Агар ЧҚБТ раҳбари, ўзига яхши ёрдамчи ўқувчиларни танлай олса ва уларни байрам тантаналарини юқори савияларда ўтказиш кераклигига ишонтира олса, шунингдек, ўқувчиларнинг ҳаракатлари, қизиқишлари ва интилишларини тўғри йўналтира билса, байрамга тайёргарлик бўйича барча масалаларни муваффақиятли ечиш мумкин. Албатта, шу ўринда синф раҳбарлари ва байрам тadbирлари учун маъсул бўлган бошқа шахслар ҳақида ҳам айтиб ўтиш керак. ЧҚБТ раҳбарининг вазифаси биринчи навбатда, бу

шахсларга ўз вазифалари нималардан иборат эканлигини эслатиб туриш ва уларни бу вазифаларни сидқидилдан бажаришларига эришишдир.

2-боб бўйича хулосалар

Ўсиб келаётган ёш авлодни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, уларни Она Ватан химоясига тайёрлаш, ёшлар умумий тарбиясининг ажралмас бир таркибий қисмидир.

Бу муҳим вазифани амалга оширишда ўрта махсус билим юртлири муҳим ўрин эгаллайди, чунки ўсиб бораётган ёш авлоднинг мафкуравий эътиқоди, дунё қарашлари айнан шу билим юртлирида шаклланади.

Ўрта махсус билим юртлирида ўқувчиларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ўқишнинг бутун бир даври давомида амалга оширилади. Ёшларни Она Ватан химоясига тайёрлашда оммавий-мудофаа ишларининг ўрни ҳам сезиларлидир.

Оммавий мудофаа ишлари бу - давлат ва жамоат ташкилотларининг меҳнаткашларда, айниқса, ёшларда юксак ахлоқий, жанговар хислатларини шакллантириш, уларни давлат мудофааси учун зарур булган ҳарбий билим ва малакалар билан қуроллантириш бўйича амалга ошириладиган тадбирлар мажмуидир. Оммавий-мудофаа ишлари жараёнида, ёшларда мажбурий ҳарбий таълим шаклларида олган билим, кўникма ва малакалар мустаҳкамланади.

Оммавий-мудофаа ишлари қуйидаги тадбирларни ўз ичига олади:

1. Ҳарбий -ватанпарварлик тарбияси;
2. Ҳарбий-техник билимларни ташвиқот қилиш;
3. Ҳарбий -техник спорт турларини ривожлантириш;
4. Турли техник тўғарақларини тузиш;
5. Ҳарбий спорт ўйинларини ташкиллаш.

Оммавий-мудофаа ишларини, ҳарбий билимларни ташвиқот қилишнинг яхши йўлга қўйилишига доимий равишда ўтказилиб туриладиган оммавий -мудофаа ва ҳарбий ватанпарварлик ишлари

кўриклари имкон яратади. Бу ишлар жараёнида ташкилот ва муассасаларда, билим юртларида жанговар ва меҳнат анъаналар ташвиқоти фаоллаштирилади, янги тирлар, ҳарбий тайёргарлик хоналари, радиосинфлар ва кўрик майдончалари қурилади, мудофаа тўғараклари тузилади, ўқувчи ёшлар ҳайдовчи, тракторчи, радио алоқачи, санитар ва шунга ўхшаш касбларни эгаллайди.

Ҳарбий-техник билимларни ташвиқот қилишни, ёшларда ҳарбий иш асосларини ўрганишга бўлган иштиёқни тарбиялаш шаклларидан бири, бу ҳарбий ватанпарварлик аҳамиятига эга бўлган ва Ватанимиз тарихидаги муҳим воқеалар билан боғлиқ улуғ саналар шарафига бағишлаб ўтказиладиган оммавий-мудофаа ишлари ойлиги ва ҳафталикларидир.

Ҳарбий-техник билимлар ташвиқоти учун маъруза ва докладлар, жанговар техника ва қуроллар, ёшларни ҳарбий техник ижодлари кўриклари, викторина ва тематик кечалар, матбуот, кўргазмали ташвиқот ва шу каби бошқа воситалар фойдаланилади.

III. БОБ. ТАДҚИҚОТ СИНОВ НАТИЖАЛАРИ

III.1§. Талабаларда ватанпарварлик руҳини шакллантиришнинг миқдор ва сифат ўзгаришлари

Ушбу магистрлик диссертацияси доирасида амалга оширилган тадқиқотимизнинг асосида ўқув муассасаларида ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини ташкил этиш ва олиб боришишларини услубий-педагогик жиҳатларини ўрганиш, уни янада ривожлантиришнинг самарали йўллари излаб топиш, ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбияси тадбирларига бўлган қизиқишларини ошириш муаммоси туради.

Шу муносабат билан илмий тадқиқот бўйича экспериментларни амалга ошириш мақсадида Марғилон академик лийейи танлаб, у ерда таълим олувчи ёшлар билан экспериментал гуруҳлар (n_1-25) ташкил этиб, махсус дастур асосида машғулотларни амалга оширдик. Амалга ошириладиган экспериментал машғулотларнинг услубий ва сифат натижаларини таққослаш ва тегишли хулосаларга келиш мақсадида ушбу коллеж талабаларидан назорат гуруҳларини ҳам (n_2-25) танладик.

Дастурда назарий жиҳатдан – ҳарбий ватанпарварлик тарбияси, ҳамда уларнинг мамлакатимиз мудофаасини таъминлашда, чақирилувчи ёшларни ҳар томонлама ривожлантиришдаги ўрни ва аҳамиятини белгилаб беришга ҳаракат қилдик.

Жумладан, коллеждаги ёшларни айнан ёш хусусиятлари бўйича бир хил икки гуруҳга бўлдик. Ҳар бир гуруҳ категорияси учун уларнинг ёш хусусиятлари, жисмоний имкониятларига мос талабларни қўйиб, экспериментал машғулотларни ташкил этдик. Машғулотлар бир ўқув йили мобайнида (2012-2013) олиб борилди.

Амалга оширилган тадқиқотлар давомида талаба ёшларнинг ҳарбий ватанпарварлик тарбиясини сифат ва миқдор ўзгаришларини қиёсий таҳлил, ўрта математик ҳисоб ва дисперсион кўрсаткичларини ўрганиш асосида таҳлил қилинган ва натижаларга эга бўлинди.

Назорат гуруҳлари учун

т/р	V-талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичи	V ² -ўзлаштириш кўрсаткичининг ² даги ифодаси
1	3	9
2	4	16
3	5	25
4	4	16
5	4	16
6	5	25
7	3	9
8	3	9
9	3	9
10	4	16
11	4	16
12	3	9
13	3	9
14	5	25
15	5	25
16	4	16
17	4	16
18	5	25
19	5	25
20	4	16
21	4	16
23	3	9
24	3	9
25	5	25
н- 25	Σ V=95	Σ V ² =391

Қуйидаги формула ёрдамида талабаларнинг ўзлаштириш сифатининг кўрсаткичи аниқланди.

$$1). X = \frac{\sum v}{n} = \frac{95}{25} = 3.8;$$

$$2). \alpha = \sum v^2 - \frac{(\sum v)^2}{n} = 391 - \frac{9025}{25} = 361 = 30;$$

$$3). \varsigma = \sqrt{\frac{\alpha}{n-1}} = \sqrt{\frac{30}{24}} = \sqrt{1.25} = 1.11 ;$$

$$4). \chi = \frac{\varsigma}{\sqrt{n-1}} = \frac{1.11}{\sqrt{25-1}} = \frac{1.11}{5} = 0.22;$$

$$5). cv = \frac{\varsigma * 100}{\chi} = \frac{0.22 * 100}{3.8} = \frac{22}{3.8} = 5.78$$

Тажриба гуруҳи

т/р	V-талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичи	V ² -ўзлаштириш кўрсаткичининг ² даги ифодаси
1	4	16
2	5	25
3	5	25
4	5	25
5	5	25
6	5	25
7	4	16
8	4	16
9	4	16
10	3	9
11	4	16
12	5	25
13	5	25
14	5	25
15	3	9
16	4	16
17	4	16
18	4	16
19	5	25
20	5	25
21	5	25
22	5	25
23	5	25
24	3	9
25	4	16
n- 25	Σ V=105	Σ V ² =471

$$1). \bar{x} = \frac{\sum v}{n} = \frac{105}{25} = 4.2;$$

$$2). \alpha = \sum v^2 - \frac{(\sum v)^2}{n} = 471 - \frac{11025}{25} = 471 - 441 = 30;$$

$$3). \varsigma = \sqrt{\frac{\alpha}{n-1}} = \sqrt{\frac{30}{24}} = \sqrt{1.25} = 1.11;$$

$$4). \chi = \frac{\varsigma}{\sqrt{n-1}} = \frac{1.11}{\sqrt{25-1}} = \frac{1.11}{5} = 0.22;$$

$$5). cv = \frac{\varsigma * 100}{\bar{x}} = \frac{0.22 * 100}{4.2} = \frac{22.2}{4.2} = 5.28;$$

Назорат ва тажриба гуруҳларининг қиёсий таҳлили

$$6). t = \frac{\chi^2 - \chi^1}{\sqrt{\chi^2_2 + \chi^2_1}} = \frac{4.2 - 3.8}{\sqrt{0.22^2 + 0.22^2}} = \frac{0.4}{\sqrt{0.04 + 0.04}} = \frac{0.4}{\sqrt{0.096}} = \frac{0.4}{0.31} = 1.3;$$

Назорат гуруҳи учун:

7). Сифат кўрсаткичи зичлиги: - $(\chi \pm \varsigma)$ $3.8 + 1.11 = 4.9$; $3.8 - 1.11 = 2.7$;

8). Ўртача квадратик четлашиш кўрсаткичи: - $(\chi \pm \int \chi)$ $3.8 + 0.22 = 4.2$; $3.8 - 0.22 = 3.58$;

Тажриба гуруҳи учун:

9). Сифат кўрсаткичи зичлиги: - $(\chi \pm \varsigma)$ $4.2 + 1.11 = 5.31$; $4.2 - 1.11 = 3.09$;

10). Ўртача квадратик четлашиш кўрсаткичи: - $(\chi \pm \int \chi)$ $4.2 + 0.22 = 4.2$; $4.2 - 0.22 = 3.98$;

Бу ерда: V-талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичи

V^2 - ўзлаштириш кўрсаткичининг 2 даги ифодаси

X- Ўртача арифметик қиймат

ΣV - Ўртача қиймат йиғиндиси

N- Талабалар сони

ς - Сифат кўрсаткичининг зичлиги

Σv^2 - Ўртача қиймат квадрати йиғиндиси

$\int \chi$ - Ўртача квадратик оғиш кўрсаткичи

T - Стьюдент критерияси

Таҳлил натижаларидан кўринадикки ўқув ютида ҳарбий ватанпарварлик табиясини самарадорлигини таъминлашда ўқув-моддий базаси, ўқитишнинг техник воситалари, таълим жараёнини инновацион лойиҳалар асосида ташкиллаш билан бир қаторда, ўқитувчининг ўз фанига бўлган ижобий муносабати, изланувчанлиги ўзининг, маънавий, сиёсий, жанговор-техник, жисмоний ва энг муҳими услубий тайёргарлигини такомиллаштириб бориши, ЧҚБТ фанининг меъёрий талабларини чуқур англаб етиши, машғулотлар учун мос шакл ва услубларни танлай олиши, талабаларнинг ҳарбий касб сирларини пухтароқ эгаллашга бўлган қизиқишини ва масъулият хиссини оширади.

3-боб бўйича хулоса

1. Ўқув муассасаларида талаба ёшлар ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ишларини ташкил этиш ва олиб бориш, ҳамда уни самарали равишда таълим жараёнига тадбиқ этиш ишларини ўқув-услубий хусусиятларини ўрганиш муҳим муаммолардан бири бўлиб, уни ўрганиш натижасида талабалар фаолиятини маълум даражада ижобий томонга йўналтириш, уларнинг жисмоний соғлом, бақувват ва эпчил, маъавий баркамол, ватанга содиқ, ватанпарвар шахс бўлиб вояга етишларини таъминлашда маълум даражада ҳисса қўшиш имконияти яратилади.

2. Юқорида келтирилган қиёсий таҳлиллар асосида ёшларда ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ишларига нисбатан намоён этиладиган қизиқишлар даражаси ва муносабат меъёрини ўрганиш имкони яратилди. Экспериментал тадқиқот натижаларини таққослаш ва асосли ижтимоий-психологик натижаларга эга бўлиш мақсадида назорат гуруҳлари ҳам танланди.

4. Экспериментал машғулотлар давомида тажриба гуруҳларидаги ўсмирларнинг билим даражасининг сифат кўрсаткичи зичлиги:- $(\chi \pm \varsigma) 4.2 + 1.11 = 5.31$; $4.2 - 1.11 = 3.09$, ўртача квадратик четлашиш кўрсаткичи:- $(\chi \pm \int \chi) 4.2 + 0.22 = 4.2$; $4.2 - 0.22 = 3.98$; га ўзгарганлиги кузатилди. Бу эса ўқув юртларида ҳарбий ватанпарварлик тарбияси ишларини илмий асосланган тарзда, чуқур педагогик маҳорат билан олиб борилганда ўзининг ижобий натижаларини беришини англатади. Тажриба гуруҳларида сифат кўрсаткичини юқоридаги тарзда оширилишига таъсир этган омиллар деб, ўқув муассасасида ҳарбий ватанпарварлик тарбияси бўйича тадбирларнинг турли йўналишда олиб борилганлигида деб айтишимиз мумки. Чунки ҳар қандай тарбия жараёни ўқувчиларнинг ёш ва индивидуал психологик хусусиятларига асосланган тарзда ташкилланса ва ўтказилса ўзининг ижобий самарасини берар экан.

Якуний хулоса

Барча ижтимоий-сиёсий фаолият сингари, ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ишида ҳам маълум бир тизим, шаклий услуб мавжуддир.

У аниқ бир вазифаларни, шакл ва услублар мазмунини, воситаларни, шунингдек, ўзига хос вазифаларни бажарувчи давлат ва жамоат, корхона, ташкилот ва муассасаларни ўз ичига олади.

Бу тизим, шакл, биринчидан, комплекс хусусиятга эга, яъни ватанпарварлик туйғусини шакллантириш барча ўқув-тарбия муассасаларининг вазифасидир.

Иккинчидан, у узлуксиздир, чунки инсон ҳаётининг барча давларида ўз таъсир кучида бўлади.

Учинчидан, у тўлиқ бир шаклдир, чунки у тарбиянинг барча турларига ҳамда армия ва халқнинг бирлигига таянади.

Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий йўналишлари қуйидагича бўлиши мумкин:

Маънавий-ахлоқий ва руҳий (психологик) тайёргарлик;

Ҳарбий-техник тайёргарлик;

Амалий-жисмоний тайёргарлик.

Бизнинг фикримизча, юқорида санаб ўтилган уч йўналиш ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси тизимининг ўзагини ташкил этиши керак.

Буни қуйидаги шарҳлар билан ёритиб бериш мумкин:

1.Қачонки, қайси бир давлат ёки армия шахсий таркиби маънавий-ахлоқий ва руҳий жиҳатдан турғун бўлса, улар ўз Ватанларига чексиз муҳаббат ва қўшинларига садоқатда бўлса, улар ўз ишларини ҳақ эканликларига чуқур ишонишса, бу ҳақ иш учун, жонларини ҳам фидо этишга тайёр бўлсалар, бундай халқ ёки қўшин ҳеч қачон енгилмайди. Чунки, улар маънавий жиҳатдан етук, руҳий жиҳатдан эса турғун инсонлардир. Бундай инсонлар машаққатлар, қийинчиликлар олдида эсанкирамайди, иккиланмайди, аксинча, улар бор шижоатлари ила ва барча воситалар билан фақат ғалаба учун курашадилар.

Тарихдан бизга маълумки, кўп урушлар натижаси охир-оқибатда жанг қилаётган томон қўшинларининг руҳий ҳолатига боғлиқ бўлган.

Демак, шундай экан, бизнинг вазифамиз ўз Ватанига чексиз садоқатда бўлган, маънавий-руҳий жиҳатдан етук, турғун ёш авлодни тарбиялаш, уларда Ватан равнақи учун, мустақиллиги учун, зарур бўлса жонини ҳам фидо этишга тайёр бўлишдек хислатларни шакллантиришдир.

2. Армия шахсий таркиби нафақат маънавий-ахлоқий ва руҳий жиҳатдан, балки ҳарбий-техник тайёргарлиги жиҳатидан ҳам юқори савияда тайёрланган бўлмоғи керак. Бу шахсий таркиб ҳарбий билимлар, малакаларни эгалламоғи, улар интизомли ва тартибли бўлишлари, ҳарбий қасамёд ва низом талабларини сўзсиз бажаришлари, қўл остидаги жанговар техника ва қуроллардан моҳирона фойдалана олишлари керак деганидир.

Албатта, юқорида айтилиб ўтилган барча жанговар хислатлар, ёшларда ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг асосий йўналишларидан бири бўлган ҳарбий-техник тайёргарликда шакллантирилади.

Бу ишларни амалга оширишда, ҳарбий-техник жиҳатдан юқори даражада тайёрланган чақирилувчи ёшларни тарбиялашда Чақириққача ёшлар тайёргарлиги машғулотлари, «Ватанпарвар» ташкилоти қошидаги тўғараклар ўзларини улкан ҳиссаларини қўшишлари керак.

3. Ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясини асосий йўналишларидан яна бири, ёшларнинг амалий-жисмоний тарбияси ҳисобланади. Бу йўналиш ёшларда жисмоний чиниқишни, яъни уларни ҳарбий хизмат даврида ҳам, тинчлик вақтида ҳам катта жисмоний юкларни (нагрузкларни) сабот билан енгиш қобилиятини тарбиялайди.

Жисмоний жиҳатдан чиниққанлик - бу нафақат соғлом танага эга бўлиш, балки, бу Ватан ҳимоясига ва меҳнатга тайёргарлик ҳамдир. Ҳозирги статистик маълумотларга қараганда, аксарият ёшларнинг саломатлиги ва жисмоний тайёргарлиги қўйилаётган талабларга жавоб бермайди. Бу камчиликлар умумўрта таълим мактабларида, лицей ва

коллежларда, ёшлар ташкилотларида, жисмоний тарбияни талаб даражасида олиб борилмаганлиги, бу муҳим ишга, айтиш мумкинки, давлат аҳамиятига молик бўлган ишга кўп ҳолларда юзаки ёндошилаётганликдан далолат беради.

Ҳозирги вақтда, Ўзбекистонда бир неча қонун ва қарорлар ана шу муаммоларни бартараф этиш, ёшларнинг жисмоний тарбиясини яхшилаш мақсадида Президент ва ҳукумат томонидан қабул қилинган ва бу борада сезиларли ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон мустақиллик, тараққиёт йўлидан буюк келажак сари шахдам одимлар ташлаб бормоқда. Меҳнатсевар, тинчликпарвар, тараққиёти юксак даражада бўлган, маданияти, фани ривожланган, ҳуқуқий жамият пойдеворини яратиш жараёнида ёш авлоднинг ҳам, албатта ўз ўрни бўлиши керак. Ёш авлодни буюк келажак қурувчилар сифатида тарбиялаш, уларни халқимизнинг бугунги кундаги улкан яратувчанлик ишларининг муносиб давомчилари сифатида вояга етказиш учун Президентимиз, ҳукуматимиз барча ишларни амалга оширмоқдалар. Халқимизнинг мана шу эзгу ниятларини рўёбга чиқариш учун ҳукуматимиз томонидан бир қатор қонунлар, қарорлар қабул қилинди. Булар жумласига, “Таълим тўғрисида”ги қонун, «Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастурлари», «Соғлом авлод учун», “Баркамол авлод давлат дастури” ва бошқалар киради. Бу қонунлар бизларга таълим ва тарбиянинг барча турлари билан бир қаторда ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясини ҳам мазмунан сифат жиҳатидан янада юқори даражаларда ташкил этиш ва амалга ошириш имконини беради.

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, Ўзбекистон халқи буюк давлат, жамият қурилиши йўлида мардонавор меҳнат қилмоқда.

Бизнинг кундалик вазифамиз, ёшларни ана шу қурилишлар жараёнига жалб қилиш, улар онгига Ўзбекистоннинг буюк келажаги айнан, ёшлар қўлида эканлигини сингдириш, кундалик машғулотлар, турли тадбирлар давомида уларда ватанпарварлик, миллатпарварлик

туйғуларини уйғотиш ва бу туйғуларни асраб-авайлаб тарбиялашдир. Барчамизга яхши маълумки, ҳозирги кунларда бизнинг минтақамизда, хусусан, Марказий Осиёда ижтимоий-сиёсий аҳвол кескин бўлиб қолмоқда.

Турли диний экстремистик, ақидапараст гуруҳларнинг ҳокимият учун курашиши, уларни бизнинг жамият учун умуман ёт бўлган дунёқарашларини тарғиб қилиши Ватанимиз мустақиллигига, унинг тинчликсевар кўпмиллатли халқига хавф туғдириши мумкин.

Бу гуруҳларнинг ёшлар ўртасида олиб бораётган бузғунчилик тарғиботлари ҳеч кимни бефарқ қолдирмаслиги керак.

Президентимиз И.А.Каримов айтганларидек, «Ёшлар учун курашиш керак». Бу кураш бизнинг ҳар бир машғулотларимизда, ўтказаетган тадбирларимизда ўз аксини топиши, қисқасини айтганда эса, ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси ишларининг бош низоми бўлиб қолиши керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари.

1. Ўзбекистон Республикасининг “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” ва “Таълим тўғрисидаги” Қонун. 1997 йил 29 август.
2. Ўзбекистон Республикасида “Олий ўқув юртларига абитуриентларни тест усулида ўқишга қабул қилиш ҳақида” ги Қонуни. 1992 йил 5 март.
3. ЧҚБТ дастури. Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлигининг 2010 йил 21 октябрдаги 396-буйруғи билан тасдиқланган.
4. ЧҚБТ Низоми. Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлигининг 1994 йил 10 январдаги 4/1-буйруғи билан тасдиқланган.

II. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов асарлари.

5. Каримов. И.А. “Баркамол авлод орзуси”. Т. Шарқ.1999 йил
6. Каримов. И.А. “Юксак малакали кадрлар – тараққиёт манбаи”. Т. Ўзбекистон. 1996 йил
7. Каримов И.А. “Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”. Т. Ўзбекистон. 1997 йил
8. “Милий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллари”. Т. 2000. 11-15-саҳифа

III. Асосий адабиётлар.

9. Национальная программа по подготовке кадров. Гармонично развитое поколение - основа прогресса Узбекистана. - Т. Шарқ. 1997 год
10. Азизхўжаева Н. “Педагогик технология ва педагогик маҳорат”. Т. 2002 йил
11. Фарберман Б. Л. “Илғор педагогик технологиялар”.Т. 2002 йил
12. Расулова Л.Ш. “Янги педагогик технологиялар”. Қўлланма. Фарғона. 2002 йил
13. Йўлдашев Ж. Ҳ. “Янги педагогик технологиялар: йўналишлар, муаммолар, ечимлар”. Халқ таълими журнали. 1997 йил №4-сон.

14. Саидахмедов Н, Умаров С. Халқ таълими ходимлари ва ўқитувчилар учун “Янги педагогик технологиялар назарияси ва амалиёти” курси бўйича синов ўқув мавзувий режаси. Т. 2000 йил
15. Энди Г. Камолов Н. “Интенсивные методы обучения”. Т. 1997 год
16. Селевко Г.К. “Замонавий ўқитиш технологиялари”. Халқ таълими
17. Азизхўжаева Н. “Педагогик технология ва педагогик маҳорат”. Т. 2002 йил

IV. Қўшимча адабиётлар.

18. Фарберман Б.Л. “Прогрессивные педагогические технологии”. Т. 1999 год
19. Селевко Г.К. “Современные образовательные технологии”. Учебное пособие - М. Народное образование. 1998 год
20. Кларин М.В. “Педагогическая технология в учебном процессе”. М. Знание. 1989 год
21. Саидахмедов Н, Очилов М. “Янги педагогик технология моҳияти ва замонавий лойихаси”. Т. ХТБ РТМ. 1999 йил
22. Азизхўжаева Н. “Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси”. Т. 2000 йил
23. Бабанский Ю.К. “Избранные педагогические труды”. – М. 1989 год

Иловалар

«Тасдиклайман»
Марғилон шаҳар академик лицейи
директори п.ф.н. М.Шоҳажаев
«4» сентябр 2012 й.

«Ватанпарвар» бошланғич ташкилоти кенгашининг 2012-2013 ўқув йили учун

ИШ РЕЖАСИ

(Вариант)

Т/р	Тадбирлар	Вақти	Ижрочи
1.	МКТ«Ватанпарвар» ташкилоти Кенгашининг «Ватан ҳимоячилари кунини нишонлаши», «Наврўзга тайёргарлик», «Хотира ва кадрлаш кунига тайёргарлик », «Мустақллик куни», «Ватанпарвар» ташкилотнинг ёшларни ЎР ҚК сафида хизматга тайёрлаши ҳақида» йиғилишларини ўтказиш.	январ, март, май, август	Кенгаш раиси
2.	Тўғарак раҳбарлари билан фаолиятни яхшилаш йўллари ва усуллари, янги аъзоларини жалб қилиш, ҳужжатларни расмийлаштириш масалалари бўйича кенгашлар ўтказиш.	1-3 чорак	Кенгаш раиси
3.	Ёшларнинг уруш ва меҳнат фахрийлари. афғон уруши қатнашчилари билан учрашувларини ўтказиш	январ, апрел, май	Кенгаш раиси
4.	Ватан ҳимоячилари кунига бағишлаб пневматик винтовкадан отиш бўйича мусобақа ўтказиш.	январ, апрел, май	Кенгаш раиси
5.	«Камолот» жамғармаси билан ҳамкорликда мудофаа оммавий ишлар ойлигини ўтказиш.	январ	МКТ б/т кенгаши
6.	Хотира ва кадрлаш кунини ўтказишда қатнашиш.	декабр	МКТ б/т кенгаши
7.	ЎР Мустақиллиги кунининг нишонлашда қатнашиш	апрел, май	МКТ б/т кенгаши
8.	Ёшларнинг «Ўзбекистон Ватаним маним» кечасини тайёрлаш ва ўтказиш.	август, сентябр	МКТ б/т кенгаши
9.	«Моҳир ўқчи» ва «Ёш ўқчи» тўғараклари иши	сентябр	Тўғарак раҳбари
10.	Жасорат дарсини ўтказиш	жадвал асосида	Кенгаш раиси
11.	Синфларда суҳбатлар ўтказиш: -ЎР Конституцияси ва Ватан ҳимояси -ЎР ҚК сафида хизмат-ҳар бир фуқаронинг шарафли бурчи -«Ватанпарвар» МКТ - ЎР ҚКнинг ишончли ёрдамчиси -Амир Темури-буюк саркарда ва давлат арбоби	сентябр октябр, сентябр октябр сентябр	Кенгаш аъзолари
12.	2-3-курслар ўртасида ҳарбий-амалий кўпкураш ва отиш бўйича мусобақалар ўтказиш	март, май, сентябр	Кенгаш раиси

«Тасдиклайман»
Марғилон шаҳар академик лицейи
директори п.ф.н. М.Шоҳажоев.
«14» апрел 2012 й.

**Ёшларни чақирувга қадар бошланғич тайёргарлигини яқунланишига
бағишланган ҳарбий-спорт байрамини ўтказиш**

РЕЖАСИ

(Вариант)

т/р	Тадбирлар	Ўтказиш вақти	Масъул
1	2	3	4
1.	Мусобақа катнашчилари, ўқувчилар ва педагогик жамоа саф тортиши. Директорга ахборот. Директорнинг чиқиши. Мусобакаларнинг очилиши.	9.00-9.15	ЧҚБТ раҳбари, директор
2.	Ўқувчиларнинг қўл жанги (самбо, кураш ва ш.к) бўйича кўргазмали чиқишлари.	9.15-9.45	жисмоний тарбия ўқитув
3.	Эстафета. Ҳар гуруҳ(синф)дан 6 киши: а) Противогазда югуриш. 1 киши б) Ярадорни олиб юриш 3 киши в) Патрон қутиси билан югуриш 1 киши г) Автомобил ғилдирагини айлантириб юриш. Масофа -50м.	9.50-10.20	ташкилий қўмита аъзолари
4.	«Ватанпарвар» меъёрларини бажариш бўйича мусобақа - 5 киши тортилиш -700 гр. гранатани улоқтириш -носоз противогаздан фойдаланиш -100 м. га югуриш -ярадорга противогаз кийдириш	10.30-10.45 10.50-11.30 11.30-11.45 11.50-12.20 12.25-12.40	ташкилий қўмита аъзолари
5.	Арқон тортиш - 8 киши	12.45-13-15	жисмоний тарбия ўқитув
6.	Пневматик винтовкадан отиш. 2-3 курс(10-11-синф)лардан 2 киши	13.15-13.45	ЧҚБТ раҳбари,
7.	Умумий саф тортиш, мусобақалар натижаларини эълон қилиш, ғолибларни мукофотлаш	14.00-14.15	директор

«Тасдиклайман»
Марғилон шаҳар академик лицейи
директори п.ф.н М.Шоҳажаев
«4» сентябр 2012 й

«Моҳир ўқчи» тўғарагининг 2012-2013 ўқув йили учун

ИШ РЕЖАСИ

(Вариант)

т/р	Тадбирлар	вақти	ўткази ш жойи	илова
1.	Тўғаракда қатнашишни хоҳловчиларни рўйхатга олиш	Сентябр	ЧҚБТ хонаси	
2.	Тўғарак аъзоларига «Моҳир ўқчи» тўғара- гининг мақсад ва вазифаларини тушунтириш	Сентябр	ЧҚБТ хонаси	
3.	Қурол билан ишлаганда техника хавфсизлиги бўйича машғулот.	Октябр	ЧҚБТ хонаси	
4.	Отиш учун жойни жихозлаш	Октябр	ЧҚБТ хонаси	
5.	Пневматик винтовка техник тактик таснифини, тузилишини ўрганиш.	Ноябр	ЧҚБТ хонаси	
6.	Қурол ва ўқ-дорини отишга тайёрлаш тартиби, тозалаш, мойлаш.	Ноябр	ЧҚБТ хонаси	
7.	Отиш жараёни, дастлабки тезлик, қурол силкиниши	Декабр	ЧҚБТ х-си	
8.	Нишонни ва мулжалга олиш машқи (ПС-54 Орзиев кўрсатмаси)	Декабр	ЧҚБТ хонаси	
9.	Отиш машқи (ПВ-3 та патрон)	Январ	ЧҚБТ х-си	
10.	Бир турдаги мулжалга олиш машқи (ПС-54 Орзиев кўрсатмаси).	Январ	ЧҚБТ хонаси	
11.	Отиш машқи	Феврал	ЧҚБТ х-си	
12.	Бир турдаги мулжалга олиш машқи	Феврал	ЧҚБТ хонаси	
13.	Отиш аниқлиги. Нишон ва нишонга олиш нуктасини танлаш.	Март	ЧҚБТ хонаси	
14.	Отиш машқи.	Апрел	Отиш жойи	
15.	Нишоннинг бурчак катталикларини аниқлаш бўйича машқлар.	Апрел	ЧҚБТ хонаси	

Тўғарак раҳбари :

С. Маҳмудов

«Тасдиклайман»
Марғилон шаҳар академик лицейи
директори п.ф.н М.Шоҳажаев
«4» сентябр 2012 й

**3 - босқич ўқувчиларидан Ўзбекистон Республикаси олий ҳарбий билим
юртларига кирувчилар учун 2012-2013 ўқув йилига танлов ишлари бўйича**

РЕЖАСИ

(Вариант)

т.р	Таълим муассасаларида ўтказиладиган тадбирлар	бажариш вақти.	масъуллар Белги.
1.	К,К фахрийлари, уруш қатнашчилари, собиқ ўқувчилар ЎР ҚК зобитлари, билим юртлари курсантлари билан учрашувлар тайёрлаш ва ўтказиш	январ	Маънав.м/и. дир.ўрин-и , х/р
2.	3-курс ўқ билан уларни олий ҳарбий билим юртларига тавсия этиш учун якка тартибда суҳбатлар ўтказиш	январ	Директор, маънав.м/иш дир.ўрин-и, х/р
3.	2-3 курс (11-синф) ўқувчилари билан ЎР ҚК марказий музеи ва ТООУКБЮ музейига саёҳат ташкил қилиш.	январ	синф рахбари, ЧҚБТ рахбари,.
4.	«Зобитлик-мардона касб»	январ	ЧҚБТ рахбари,
5.	Таълим муасс. битирувчилари - зобитлар, билим юртлари курсантлари фотосуратлари билан стенд жиҳозлаш.	феврал	Рахбар,фа оллар
6.	Фарзандлари ҳарбий билим юртларига кириш истагини билдирган ота-оналар билан суҳбатлар.	феврал	Директор, маънав. маърифат ишлари дир.ўрин- и, х/р
7.	Ўқувчиларга ҳарбий билим юртига кириш учун ҳужжатларни тайёрлашда қўмаклашиш.	феврал	ЧҚБТ рахбари,
8.	Х,арбий билим юртига кирмокчи булган усмирларни ҳарбий билим юртлари абитуриентларга талаблари билан таништириш.	феврал	ЧҚБТ рахбари,
9.	ЎР ҚК ҳарбий билим юртларига кирувчилар учун математика, физика, адабиётдан консультациялар ташкил қилиш.	феврал март	ЧҚБТ рахбари,
10.	«Саломатлик» ЖТСК ва «Ватанпарвар» МКТ меъёрларини қабул қилишни таъминлаш.	феврал март	Ж/Т ўқит- си, ЧҚБТ рахбари,

«Келишилди»
 Х/қ командири
 п/п-к Иброхимов М.
 « 5 » октябрь 2012 й.

«Тасдиқлайман»
 Марғилон шаҳар академик лицейи
 директори п.ф.н М.Шоҳажаев
 «3» октябрь 2012 й.

Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишлари бўйича Марғилон шаҳар академик лицейининг «23229» ҳарбий қисм билан ҳамкорлигидаги

ИШ РЕЖАСИ

(Вариант)

т.р	Тадбирлар	Вақти	Ўтказиш жойи	Масъул
1	2	3	4	5
1	Ҳарбий хизматчиларнинг ҳаёти, техника ва қурол-яроғлари билан танишув	октябрь	Ҳрбий қисм	х/р, х/қ зобитлари
2	Бадий ҳаваскорлик қатнашчиларининг ҳарбий қисм ташкил топган кунга бағишланган жангчилар учун концерти	ноябр	Ҳрбий қисм	М./М и.б.д/ў ком.ўр инб.
3	ЧҚБТ ўқув-моддий базасини яратиш ва уни такомиллаштиришда кўмаклашиши.	доимий	таълим муасс-и.	1-МЎБ коман-дири
4	ЧҚБТ дастурининг ҳарбий иш асослари бўлимидан 1-мавзу 1,2,3,4,- машғулотларини ўрганиш. Жанг ҳақида тушунча. МЎС таркибий тузилиши, қуролланиши ва ҳ.	Ҳафталик режа бўйича	Ҳрбий қисм	х/қ штаб бош. х/р,х/қ зобитлари
5	ЧҚБТ дастурининг ҳарбий иш асослари бўлимидан 2-мавзу 1,2,3,4,5,6- машғулотлари ўрганиш. 1,2,3,4,5,6- машғулотларини ўрганиш. Мудофаада ўт очиш Позицияси ҳақида тушунча. Мудофаа жангига тайёргарлик. Аскарнинг ҳужумдаги ҳаракатлари ва ҳ.	Ҳафталик режа бўйича	Ҳрбий қисм	ЧҚБТ раҳбарих /қ зобитлари

ЧҚБТ раҳбари
 летенант У.Исмоилов.
 « » _____ 2012 __й.

Маънавият-маърифат ишлари бўйича
 директор ўринбасари О.Ашурова.
 « » _____ 2012 __й.

«Тасдиклайман»
Марғилон шаҳар академик лицейи
директори п.ф.н М.Шоҳажаев
«4» сентябр 2012 й

Марғилон шаҳар академик лицейининг оммавий - муҳофаа ишлар ойлиги

РЕЖАСИ

(14.12 2012й -14.01 2013 й)

(Вариант)

т/р	Тадбирлар	Ўтказиш вақти	Масъул	Белг
1	2	3	4	5
1.	Иккинчи жаҳон ЎР уруши, афғон ўруши, қатнашчилари, ЎР ҚК фахрий, жангчилари билан «Отанг қачондир жангчи бўлган» шиори остида учрашув.	14-23.12	М-М и.б. Дир.ўр-и гуруҳ раҳбарлари	
2.	ЎР ҚК музейига ташриф буюриш.	25.12.12	ЧҚБТ раҳбари	
3.	Пневматик винтовкадан отиш буйича мусобақа	25-30.12	ЧҚБТ раҳбари	
4.	«Саломатлик» жис. тар-я спорт комплекси «Ватанпарвар» МКТ меъёрларини топшириш.	25-30.12	ЧҚБТ раҳбари	
5.	Ҳарбий техник эстафетаси	25-30.12	ЧҚБТ раҳбари	
6.	«Жанглarda туғилган қўшиқ» викторина	10-01	М-М и.б. дир.ўр-и	
7.	Гуруҳ(синф)ларда жасорат дарслари	10- 2.01	гуруҳ раҳбари	
8.	«Ватан муқофотлари» викторина	10.01	М-М и.б.д.ў. гуруҳ рах-и	
9.	ЎРҚК бағишланган расмлар танлови	13.01	М-М и.б.д.ў.	
10	ЎР ҚК кунига бағишланган деворий газета жанговар варақалар чиқариш.	13.01	Гуруҳ раҳбари	
11	«Шаҳидлар қабристони» ёдгорлик комплексида бўлиш ва гулчамбарлар қўйиш.	14.01	ЧҚБТ раҳбари	
12	2-3 курс(10-11-синф) ўқувчиларининг ТООКБЮ ёки ҳарбий қисмлардан бирида бўлиш	8.01	ЧҚБТ раҳбари	
13	ЎР Қуролли Кучлари ташкил топган кунга бағишланган тантанали кеча	14.01	М-М и.б. Дир.ўр-и	

ЧҚБТ раҳбари
лейтенант У.Исмоилов.
« » _____ 2012__й.

Маънавият-маърифат ишлари бўйича
директор ўринбасари О.Ашурова.
« » _____ 2012__й.